

JUNIUS 12. XXIV. sz.

IFJÚ KÖLTÖKHÖZ.

BULCSU KÁROLYTÓL.

A költészetnek első iskolája
Mosolygó anyánk meleg kebele.
A hölgyé legyen dicséret, dicsőség,
Ki lelkével minket felszentele!
Majd testvérkéz ringat, —
Vagy az apa csókja
Sikoltásainkat
Előli, megfojtja. —
Reng a bölcső reng reng
S mellé a dajkadal
Álmod borít reánk
Lágy hullámsíval
Az alvó gyermek mosolyog, örül. —
Sok költészet van a bölcső körül!
Később a vágyak szomjas szellemünket
Űzőbe veszik s hajtják itt alant,

Fütkésszük a törekvés utjait,
Melynek két vége: bölcső — — síri hant.

Az illatos tavasz
Lényünket áthatja
S ránk a cseresnyefa
Világát hullatja.

Hangokkal játszunk . . .
S midőn az éj sötét,
Szivgörcscesel, rettegve
Hallunk tündér-mesét. —
S kicsalják az öröm, — bú hangjait,
Megcsiklándozván lelkünk hurjait.

Majdan a lélek szárnyat ölt magára,
És kettős szárnya! vágy és értelem.
És messzebb szállok mint a nap sugára,
Hol nincsen tér, nincsen múlt és jelen.

Midőn a legfelsőbb
Csillagzatra hágok,
Feltűnnek előttem
Miliárd világok, —
S itt lelkem húrjain
Átreszket egy zene,
S a vágy hozzád ragad
Világok istene!
Érzem: teveled vagyok én rokon,
Ki túl lakol időn s határokon.

Minő szép világ a szívnek világa:
Szeretni s viszont szerettetni! — lám,
A nap kisüt és mi fény ömlik el
A harmattal túlterhelt violán!
Szemembe így idéz
Könyvet az érzelem,
Ha te ragyogsz reám
Természet s szerelem!
Istent és világot
Általólel karom, —
Nincs lehetetlenség
Hogyha azt akarom, —

Mint jajgató Ceres repülök én —
Virágot szórva — a nagy földtekén.

Magas tárgyak, szerelmem tárgyai,
Földi nyelvvel mondva: szép jó s igaz!
Fényetekői — bár elvakúl a szem, —
Lelkem tükörén átviláglik az...

Átviláglik a fény,
Bűvösen áthatón, —
Mint hold s csillagsugár
A csendes tiszta tón.
És a kinos gyönyör,
A boldog fájdalom
Hangot lel a lanton.
Reszketve száll dalom.
És mit az ég, föld összefoghatának:
Kijelentése lesz a por fiának.

Szép, jó s igazzal szövetségre lépni,
Profétáknak s költőknek adatott.
Megistenülsz oh gyermek itt a földön,
Hahogy e szent háromság meghatott.
Érted titkos nyelvét
A lebbenő szélnek, —
A kert virágai
Szivedhez beszélnek, —
Vén sirok titkait
A mult kor kitarja, —
Jós szemed a jövő
Végtelenjét járja, —
Láng lelked a szépet felfogva jól,
Szivárványként az égen áthajól.

Ifjú költő! — szóljon szellemedhez
Az erkölesi jó Memnon szobra-képen.
Pendítsd meg a hurt szivedben... és hallgasd:
Isten igéjét majd elrezi szépen.
Mint a kis méh repül
Gyűjteni a mézet, —
Lebegteti szárnyát
Öntudatlan érzet.

A virágok között
 Tudja hogy ezek jók,
 Amazokat mérges
 Nyállal szövé a pók ;
 Így lelkemet egy istenszó megóvja,
 Hogy meg ne fogjon a bűn pókhálója.

Sok éji lámpa pislogásinál
 Tűnik fel az igazság hajnala,
 Álmatlanul forogva ágyadon
 Simogat meg a hitnek angyala.
 S aztán fény — s homályban
 Feltűnik a pálya,
 Hol a csendet váltja
 Vad vihar dagálya.
 Csend s vihar utjain
 Biztos célod léssen,
 Az igazság tornya
 Átragyog a vészen.
 Bár szenvedél, — bár meggyötört a gazság,
 Könnyed gyémánttá szűri az igazság.

Így felkészülve jertek oh ifjak!
 A költészetnek égi csarnokába,
 Melly csak szép s jóért ihletett kebelt
 Csak igaz embert fogad fel magába.
 Mint a nap csókolja
 A hideg föld porát, —
 Ah a költő lelkét
 Isten csókolta át!
 A föld angyalai,
 Kik a szépben, jóban
 S igazban ragyognak,
 A költők valóban. —
 Egy tetszhalott a philosophia,
 Ha fel nem költi azt a lant fija.
 Ki mérte fel a vihar dallamát
 S a halotti harang kongásait?
 Ki szerzé a csalogány ábrándját,

Vagy ha a viszhang törött dalt hajít?

A csendes éneknek

Hogyan kell szólnia:

Zokogja lelkemben

Egy titkos ária.

Minő a szerelmi

Tréfa enyelgése? —

Szívűrokon játszi

Czimbalom pengése.

Ha az eszme ragadja lelkedet.

Lelked szárnya csattog majd éneket.

És képes leszesz néhány deszkaszálra

Átbüvölni a mult kor hőseit.

A jó, gonosz, a félénk és a bátor

Él — nem hazudva színét egy se itt —

Kit felpiperézett

A hizelgés fija,

És kitől rettegett

Tán a historia.

Ki előtt lelkésze

Nem beszél szabadon,

Megláthatja képét a tükör-szinpadon.

Mint napfénykor a téli zúzos ág,

Meztelen itt a színjátkozó-igazság.

Aztán beléphetsz a regény-világba,

Hol beszélnek az ősi várromok

S Csák Mátéval Omode phantomképen

Áthuzódnak, mint éji vándorok.

Feltáru előtted

A jók menyországa,

Belátsz a pokolba, —

A szívnek poklába.

Vagy lelked ragyogván

A hold sugárain,

Mosolygasz a leány

Szerelmi kinjain;

Szóval, a kék rejtélyes szövegét

Átálmodva, mondasz tündérregét.

És ha komoly vagy, a sok szenvedő
 Áhítatos sohajjal rád figyel.
 Kérdi: hol tanulád be kinjait?
 Hogy vigasztald őt, — sirva esdekel.
 Érzi: eltaláltad
 Legtitkosb v á g y a i t, —
 S testvéreddé teszi
 Az öntudat — s a hit. —
 Vagy ha feddő gúny van
 Arczod vonásain,
 Fut előled a bűn
 Mint egy gyilkos Kain. —
 És ostorodnak pattogásinál
 A vétek, mind pozdorja szerte száll.

Egyik kezeddal gyöngén megsimitod
 A világnak jobb, szenvedő felét,
 A másikkal tört villogtatva sujtod
 Az igazság álarczos ellenét.
 S midőn szép lelkeken
 Ragyog az ideál,
 Előtted — meghatva —
 A világ térden áll.
 Vagy midőn lesújtád
 A dühödt fúriát,
 S tajtékos ajkival
 A vétek jaj-t kiált,
 Érzed-e ifju, érzed mit tevé:
 Midőn isten költőjévé levél?

Hallasz majd néha kevert harci lármát
 Dicsőségzaj s halál hörgésiből,
 Látod a porból lobogni a zászlót,
 Látod a hőst midőn sirjába dől.
 Az ágyúk nem a földön
 De a légben szálnak,
 Hallod intő szavát
 A réztrombitának.
 Látván szertefutni
 A gyávák táborát,

Átérszed a hősnek
Győzelmi mámorát.
S így dult országok puszta romjain
Hős költemény zeng lantod hurjain.

Vagy megborzadva a véres halottak
Harczi ménektől gázolt tetemén,
Hús szikla-árnyon legelésző nyájhoz
S pásztor-tüzhöz von a lágy érzemény.

Örömed találva
A rágsáló nyájba
Lelked beleheled
A bús furulyába;
Vagy a pásztorlyányka
Álmait ellesve
A harmattal — gyönyör-
Könnyeket sirsz estve.
A vad rózsával az új kalászbúza
Egy népköltőnek fejét koszorúzza.

Mint az ezüst húr minden érintésre
Megreszket és reszketve hangot ad,
A költő lelkén akkép minden eszme
Kinos vagy édes dallá olvad át.

Más nem tud találni
Szót az érzeménynek,
S a költő élete
Egy örökös ének.
Nincs is hely, nincs idő,
Nincsen egy gondolat,
Hol — s mellyre ne lelne
Lelkében szavakat.
S midőn magát így kijelentni bírja
Egy prófétává kente őt a lyra.

És ekkor ifju, kebled tiszta tenger,
Mellyben meglátja önmagát az ég.
Hullámain dobzódik a vihar,
Hullámain hold- s csillag fénye ég.
Ah, mint a költőé,
Nincsen olly szenvedély!

Ő nem is a földön,
 Ő szebb világban él.
 Alszik, mint egy Krisztus
 A vésszes tengeren; —
 Csak keble vihara
 Ne lenne féktelen!!
 Így nem esoda: ha babért nem talált
 S ellobogott lelke már égbe szállt.

Mit ad a világ, midőn lelkeinket
 Felégetők családi tűzhelyén? — —
 Az írot máshol pompába övedzik;
 Nálunk a költő kolduló szegény!
 Sötét varjak között
 Nem élhet fülmile! —
 Hol oltárunk lángját
 Gúnyesső önti le, —
 Hol bojtorján terem
 A rózsató helyén:
 Nincs ott nincs koszorú
 A költőknek fején! —
 Átokfa volt itt bölesőd, — sirodon
 Harasztot gyűjt az űres fuvalom! —

B A B O N A.

VÁLYI KÁROLY

„MARRALF” CZINŰ REGÉNYÉBŐL.

Legszebb reggel terült Pomáz vidékén; a lég illatterhes, s a láthatár tiszta, átlátszó vala. Csak itt ott tarkállott egy egy felleg-foltocska, mellyeket a keleten előbujt nap rubint színnel festett meg

A pogány főpap rajongó buzgalommal hagyta oda barlangját, jobb kezében, egy ezüstnyél végére erősített, szélesarany lemezre nyomott, egyetlen istenének a napnak jelképét vitte, földig érő violaszínü gereznáján drága gyöngyök ragyogtak; félhold alakú tiaráját bal karja alá szoritotta. Utánna néhány lépésnyire uj táltosa Markalf ment, jó szagu tömjént, mirhát szórt egy te-

nyerén tartott vastag réztányér tüzére, hogy a felkelt tűzarczu istennek vele kedves áldozatot nyújtson.

Mikor a főpap táltosával Pomázba érkezett, már V a t h a reggeli áhitatosságát elvégzett népe között volt. A büszke főnemes mélyen hajlott meg istenének jelképe előtt, babonás vallásossága némi daemon szerüt öntött el lényén.

Népe mint szélesendőtől elaltatott, sulyegyenét visszakupott sima tengerlap, nesztelenül huzódott körüle, dárdáit és kopjájának aczélvégeit föld felé fordítá.

A főnemes oldalánál két alak vonta magára a figyelmet, egyik V i s k a hadnagya, másik serdülő leánya Borka, ki mint virágkelyhen rengő harmatcsepp, szüz tisztaságban ragyogott kora felhőtlen tavaszában. Könnyü tündértermete mintha májusi légből volna alkotva, hajának gazdag feketesége két holló szárnykint fedte be fél arcját, kalárisajkainak finom metszete megért erdei eperkint mosolygott, szikrázó sötét szemében merengő melancholia, csábító szilajság rokotalan fénye sugárzott.

Z u n g megjöttével a büszke főnemes hódolattal alázta meg magát, népe egészen reá figyelmeztet, áhitatában, vallásos szokásaiban követve őt szoros pontossággal.

Néhány percz alatt vége lett főpapjok által újra felelevenített csendes éhitatuknak. V a t h a bársony süvegét fejébe húzta; népe vállára rakta dárdáit, s halk mozgással oszlani kezdett, midőn hirtelen egy idomtalan alakú ember közöttök termett. Ez embert úgy arca, mint többi testrészei s öltözete tették idomtalaná. Testét rongyos szőrlepedő fedte, vak rajongásában fél ikráig megmetélt mezitelen lábaiból fekete vér csorgott le, fedetlen fejének hajkolonca lángtól égetetten rökönösödött, kezében tartott füstölőjét félkörben lógatta, míg vízhintőjéből néha vékony vizsugarakat öntött, erdei babonás gyökerekből gerjesztett füstölőjében senvedő tüzére.

— Nézd a szent életű karabonczot — emlékezteté egyik pogány mellette ácsorgó társát — főpapunk méltatlannak találta őt táltosi hivatalára, kiltotta papi barlangjából, azért a jámbor nem állott boszút vallásán, töredelmes szívvel adja magát üdvösséget szerző sanyarúságinak.

— Hallgassatok pogányok, — szólt erős hangon a karaboncz. — Tisztán láthatátok tegnap este fejeitek felett a kék mennyboltozatot, pihenni tért istenetek, csillagaira bizta akkor sorsotokat, mellyeknek mindegyike rátok függesztette vigyázó szemeit. Láttátok-e őket, milly világosságot szórtak szét a szürkülő égen, alig lehetett megismerni őket egymástól, fényeik összefolytak, mintha meggyújtották volna a tágas ég bolthajtást, vakító tűz özönlé el földünket. Majd az ég-boltozat fele lassan lassan homályosodni kezdett, róla idő folytán minden csillag kialudt, feketébb lett a legködösebb éjszakánál; míg másik fele dicsőségteljesen ragyogott.

— Rossz sejtelmeket hozasz ki belőle? — szólt hozzá egyik pogány.

— Hiszesz neki? mondá Fityakos egyik pajtásának — ki táltosnak nem volt jó, bajosan üti meg karabonczsága mértékét. Előtte élő öreg karaboncznak egy kicsit más ember volt, megszentelt mezőnktől messze szaladt a szőcske, vadló, köpenyegével megnyergelte a szelet, melly mint valami kanczaszamár lábterpesztetten állt előtte, mikor hátán termett ordította el magát s rohant veszett istennyilaként.

— Kecsepásztor koromban egyszer hozzám jött, gödölyezsengét kért tőlem; de mivel a nyáj nem enyim volt, gazdám hire tudta nélkül nem adhattam belőle — felelt vissza Fityakos pajtása. — Ezen ő felduzta orrát, arczát istenhez fordítva érthetlen dolgokat beszélt, mikből én körömfeketényit sem értettem. Azután vízhintőjét suhintgatá nyájam felett és köpenyegét szélnek vetve villámlásként rohant el tőlem. Alkonyat előtt hazaterelt nyájamnak egyik része bőgve hányta le magát meredek sziklafalakról; másika megkeringősödött; a harmadik megmaradt anyáinak fejőrozksa nagyságnyira dagadt tölgyök, s tej helyett vér szivárgott belőlök.

— Az elsötétült ég mi vagyunk pogányok — szólt tovább a karabonc, míg a dicsőségesen tündöklő másik fél boltozat mi lehetne egyéb a keresztényeknél? Ugy ugy, rémüljetek meg jóslatomon, nemsokára eljő az idő, midőn kard, tűz emészt meg benneteket, istenetek elfordítja töletek fényes orczáját, apáitok nyugvó porait szélbe hányják a keresztények, titeket szilaj csikók farkaira kötöznek, leányaitokat becstelen szolgálókká teszik, zöld rengetegeitek elszáradnak, folyóitok aludt vérré fagynak.

— Kössétek pellengére az ágról szakadt bolondot — mondá szenvedélyesen Zung — könyökcsuklóit tépjétek ki karjaiból, dugjátok szájába szentelt pogácsakint, káromlásaiért istennek áldozatot viendök. Mit késtek? főpapatok parancsolja, hozzátok elő legerősebb lószőrzsinegeiteket s hurkoljátok nyakára.

V a t h a komolyan állt a sokaság közt, hazug buzgalma némileg félenkké tette. A vakmerő főnemes kevésel nézte többnek a halált, mint az országút szélén talált rozsdás aczélt, nyílt homlokkal ment ellenébe, azért most a karabonc baljóslatai bizonyos okból színlelt borzalommal ingatták meg lelkét.

Az elámult népet megtébolyította a rejtélyes jelenet, határozatlanul tusakodott magában, szédelgős akaratát porrá mállasztá bódultsága.

— Egy aczélcsakányért nyeldeklőén huznám ki nyelvét — szólott társához F i t y a k o s — szegény karabonc! rongyos lepedőd jó meleg szemfedő lenne, sok más világon didergő lelket menthetnél meg vele a dermedéstől.

— Czudar hamupepejkék — indulatoskodott Z u n g — e bűdös bogár eltapodásától iszonyodtok, hozzatok egy dorongot, magam ütöm agyon, kinek

kezei az oltárhoz vitt fehér kanecán kívül más testet nem érintettek. El, el innen, hányjátok tűzbe dárdáitokat, henteregjete porba.

— E vízhintővel zuzom szét koponyáját, ki hozzám lépni merészel — szólt a karabonc — jer no főpap, ha bakó akarsz lenni, ugyis semmivé akard tenni vallásunkat, jer mérközzél meg velem, engem megsegít a pogányok istene, kinek nevében népét igaz útjára emlékeztetem.

— Gonoszság beszél belőle — mondá egyik pogány — főpapunk ellen azért zugolódik, mert táltosi tisztességétől fosztotta meg.

— S minket eszünktől akar megfosztani — viszonzá a másik. —

— Rongyos szőrlepedőjét nyeregtakarónak vagdalom fel — szólt a karaboncra rohant Fityakos — füstölőjének szára jó lesz szekerczenyélnek.

A karabonc néhány lépéssel hátrább ment s lábait földnek vetvén két kézre fogta füstölőjét s vastag réztányérával koponyán vágta megrohanóját. Fityakos teste megingott a csapás alatt s véghosszában terült el a kemény földön.

— No miért késedelmeztek pogányok? — folytatá a karabonc — rohanjatok nekem kopjaitokkal, hajítsátok husomba, üssetek agyon puzdráitokkal. He, he, főpapotokat isten képében imádjátok, kit épen olly asszony szült, mint titeket. Várjatok, majd ha tüzes sárkányok lovagolnak a levegőben, izzó üszköket okádnak határaitokra, lángba borítják hajlékaitokat, akkor majd segítsen rajtatok papotok; ha véres testeitek Visegrád kapuin fognak lógni, husos csontjaitokon az ég madarai vendégeskednek, majd akkor főpapotokhoz folyamodjatok.

A karabonc esztelenességig vitt vakmerősége bátortalanokká tette a pogányokat, kik a baljóslat értelméből elkábultan hunyáskodva gyültek sűrű csoportozatokba. Vatha fél mákszemmel sem volt jobb alattvalóinál, Borka és Viska teljesen eszökön voltak, az első fájdalmas mosolylyal kísérte a karabonc babonás rajongásait; a másik tarkón csapta Péter tömlöcztartót, ki a karabonc beszédének igazsága mellett feje bókolásával tanuskodott.

Markalf darab ideig néma volt, sajnálattal vizsgálta az alásülyedt tömeg kificzamított vallásos érzületét, mind a mellett Viska és Borka józanságain titkos örömet táplált keblében. Táltosi insigniáit: füstölőjét, vízhintőjét, félretette kezéből, válláról leakasztotta lantját, hosszú fehér gereznáját szükebbre huzván maga körül, főpapjától távozni kezdett.

— Varjúk gyomraiból nyerítsen ki poroszkám, ha ez uj táltos nem azon fekete utas, kinek Fityakos minap két juhturós lepényt ígért, s lantja nótájánál vérig tánczolta bokáit — szólt czirnos társához Ricak.

— Igazad van — felelt vissza társa — bölcseségéről sokat hallottam, mondják, hogy többet tud magánál a főpapnál, akármellyik ágasból kifej egy

rocska tejet, valamennyi boszorkányt varangyos békává változtat, határunktól távoltartja a mérges szeleket, a jégzivatart gereznája szárnyaival Visegrád felé hajtja.

— Mit féltetek? — fordult **M a r k a l f** a hunyászokodó pogány csapatokhoz — csufot hagytok magatokból üzni ez ocsmány madárijesztővel, hogy másoknak csufságul tegyétek ki magatokat, s ostoba bárgyuságtokon nevéssen a három napos gyermek? Elég szégyen; a harczy szekercze fokát nem veszitek ollybá, mint e bolond karaboncz szemtelen hazugságait.

F i t y a k o s e közben visszakapta eszméletét, négykézláb kapaszkodott fel pihenő helyzetéből. Mikor testét nyársegyenessé tette, **M a r k a l f** személye ragadta meg ködös figyelmét, s némi részben szégyenkedés villant át arcán, hogy két juhturós lepényből álló tartozását még eddig le nem róttá.

— Mindenhatónak tartod magad? — folytatá **M a r k a l f** — nézd ott azon aranynyal prémezett felleget, szakítsd le az égről, ha ollyan hatalmas ember vagy, akkor elhiszem baljóslatodat, különben hazug fecsegőnek tartalak, hozzá roszt lelkünek, megalázásodért papjára akarod uszítani hiveit, s elhinteni köztök a visszavonás konkoly magvait.

— Inkább mennykő csapott volna belém — tapogatta koponyáját **F i t y a k o s** — ki hitte volna, hogy a szentelt füstölő keményebben tudjon rugni, mint egy ötödfüre menő felboszantott paripa.

— A felleg két dárдахajításnyi idő alatt lebukik a kékes égről — mondá a lepedőjét szélesre kiterjesztett, s vízhintőjét magasba suhintgatott karaboncz.

— Czudarul hazudsz! viszonzá **M a r k a l f** — a felleg mindinkább szélesedik pályáján, fekete méhéből zivatart támaszt, mely veszetten ordítja át a levegőget, romlást hoz sok embernek, romlást hitvány mendemondáknak.

— Nézd az isten véres orcája halványodni kezd — szólt czirnos társához **R i c s a k**.

— Mit fecsegsz **R i c s a k**? — mondá a hozzáérkezett **F i t y a k o s**.

— Azt, hogy új táltosunknak körülbelül igaza lesz — válaszolt **R i c s a k**.

— Kétségen kívül — vágott be **F i t y a k o s** — látod azt a négylábú felleget, ezelőtt alig volt nagyobb poroszkád sörényénél, most szélesebb nagyanyád rásaszoknyájánál.

— Ahun ni! már szarva kezd nőni — mondá tréfásan **R i c s a k** — melylyel ha homlokodon türkölne, körülbelől mélyebb nyomot hagyna ott a karaboncz füstölőjénél.

— Meg **P é t e r** tömlőcztartó szijostoránál — ejté rá **F i t y a k o s** — alatosos ficzkó vagy, keveset hajtasz hátad emlékeztetésére, pedig tőle legtalálósabb hasonlatokat kölcsönözhetnél.

A természet titkaival némikép ismerős Markalf a lég lomhasága s a napudvar környékéről következtette a közeledő zivatart. Eszélyesen használta fel a tüneményt, megjövendölésével részint látnoki tehetségének akart tekintélyes hatalmat szerezni a babonás, ingó kedélyű pogánycsoportoknál; részint a rajongó karaboncz vakmerőségét torolni meg minél szigorubban.

— He eserebogár — szólt a karabonczhoz Ricsak — füstölöd derekabb eszköz a mennybemenetelre, boldogult anyám reggeli imádságánál. De a mennykőbe! Fityakos életében többet hazudott és káromkodott, mint a menyői szörszál van lepedődben. Előtte a mennykapuja erősen be van reteszelve; a pokolé sarkig nyitva, mellynek ha lakosait szaporítod, bizonyosan ördögökkel állsz czimboraságban.

— Könnyen beszélsz czudar — szólt a fejét tapogató Fityakos — vakandok létedre szemed kezd nőni; a szemtelen veréb neki rohan a döglőfélben levő sasnak. Minap hétköznapi sólyámát akartam adni a czirmos kutyának, de benne Péter tömlöcztartó uram meggátolt.

Péter haragos szemhunyorításokkal közeledett a perlekedőkhöz, mentéje alá rejtett göresös szijostorával csakhamar esendét parancsolt.

— Nézd csak ott az eget — szólt a karabonczhoz közeledő Markalf — azelőtt az a felleg csak olyan volt, mint egy rozsdás pityke, most akár mellyik pogány aczél-pánczélának beillenék. No miért nem fogod meg nedves üstökét s nem czibálod le onnét mint éjjeli tolvaj a halottról lelógó fekete szemfedelet. Csalhatatlan küldöttje vagy istennek, szörlepedőd egyik csücskébe kimerited a mérhetlen tengert; másikába becsömöszölöd a csillagos eget, mint valami pogácsát; a felhőt felrugod, mint egy nyihogó kéthetes kutyakölyköt. Nosza mutasd meg mindenhatóságodat, tedd csuffá a főpapot és semmisíts meg engem érdemetlen szolgáját.

E szavak ha nem tették is tönkre a karabonczot, mindamellett vakmerőségét lejobb hangolták. A bámész csoport ijedelme felszálló ködként ritkulni kezdett, nehéz, fojtó hallgatagságát itt-ott egy egy érthetetlen hang, majd nevetés szakítá félbe.

— Ha ha ha! Fityakos járta meg csak az ebek tánczát — kacagott fel Ricsak — ha az a felhő rohan neki hanyathomlok, bajosan méri meg olly derekasan azt a puha földet úgy, mint e csodabogár füstölőjétől. Négy kézláb menjek a másvilágra, ha homlokodat nem lehet használni várfaltörő vas-kosnak.

— És ki bizott meg téged ez esztelen bolondításra? — szólt némi felindulással Vatha. — E bárgyu nép tiszteletes ijedelemmel néz összemélt lábszáraidra, hazug babonádat szentnek hiszi, mintha az magának az istennek szá-

jából jönne. A legelső tölgyfán leld felmagasztalásodat; ki legelső fojtja nyakára a zsineget, ezüst buzogány lesz jutalma.

Mint sebzett vad rohant a neki bátorodott nép a karabonczra. Fityakos lábainak részint boszuvágya, részint megszegyenítése szárnyakat kölcsönzének, mérges dörmögés közt ragadta meg a karaboncz derekát s kurta küzdés után földre terítette; majd hirtelen leoldta nyilvének erős idegét, körülkerítette nyakán, míg jobb lábával mellén térdepelt. Zung, ki eddig a gyáva tömeg növekedő dühét közönnyel nézte, nyugodt méltósággal lépett a már alig pihegő karabonczhoz.

— Ereszd az örült csábitót — parancsolá Fityakosnak a főpap — agyvelejétől megvesznek a ragadozó madarak, és lehetétől posványos moscárrá válik a tiszta levegő. — Hadd menjen a rengeteg vad állataihoz, papoljon nekik arról, miről nektek beszélt, szavaitól azok is ordítva fognak szaladni.

— Legalább egy szíjat hasítok hátából, hogy vele hasadt koponyámat megabroncsoljam — szólt komoly méreggel Fityakos.

— Majd ő hasít abból a felhőből egy keskeny pántlikát, az csakugy megfogja tenni a szolgálatot — mondá rá röhögve egy tréfás pogányficzkó.

Mig e jelenet erős szála ekkép fonódott le a szemeink előtti esemény tele guzsalyáról, addig a Pomáz körüli szűk láthatár mindinkább más szint öltött magára. A bükk s tölgygyel kevert bérczi erdőség felébredt csendes szenderéből, mély lombozata haragosan váltott szót egymásközt. Ha időnkint a mérgesedő szél belekapott lombjaiba, görcsös galyai bús sohajtással kezdetek panaszkodni, gyengéknek érezvén magukat e szigorú rohamokkali daczolásra. A kültermészet mindinkább komorabb lön, a nőtten növe zivatartól széttépett fellegek neki kavarodva üldözték egymást, míg egy tömegbe össze nem folyva feketeszürkés nehéz takaróval vonták be az eget, mintha csak palakövel boltozták volna ki.

Retekszinű gólyanyakáról a karaboncznak alig hurkolta le Fityakos nyila idegét, még félig sem jött magához a jámbor pára, mivel rémültsége a fejére rohanó veszélyt kétszerezve látván, fél aléltságban hentergett barátságatlan fekhelyén; bordái alatt langyosabban kopogott a szív, lihegő melle hullámkint sülyedt és domborodott, oldalai mint a kehes ló véknya, fáradságos munkával szálltak és magasodtak.

Fityakos és Ricsak egyéniségei bátran megérdemelnének egy külön álló fejezetet, mellyben jellemeiket, ha nem a nap, legalább fáklyafénynél mutathatnám be a néző közönségnek. Itt elősorolhatnám azon eseményeket, melyek élettörténeteikben nemcsak lényegesebb nyugpontok gyanánt szolgálnak,

mi csak
münk el
tékbe, a
izomnak
temben,
ságu ké
gazdago
akarek
s ha ez
kát feje
ban ide
F
hosszus
lettek.
nyujtá
bőségsz
szárma
rek me
gyomru
kérések
M
álkegy
dön gy
hol am
támasz
termés
gulni.
fogva,
a vad
multa
tarka
datok
tárgy
és sih
lamai
Fity
relné
gett a
kóbo

mi csak átmeneti, halavány színezetű gyenge idegzetű alakot állitana szemünk elé. Művésznek erősen kell megragadni ecsetét, bemártani minden festékbe, azért hogy a vonalok határain át ne lépjen, mint minden tagnak és izomnak megadni tulajdon színét és erejét. Ha illy módon akarnék eljárni tisztában, akkor a körülményességhez kellene folyamodnom, melly az életnagyságu képek alkotásánál szükségesek, s melylyel az újabb regényirodalom gazdagon kérkedhetik sok olvasó unalmára és elaltatására. Én e hibától ment akarek lenni s e tollam alatti két személy arczképét miniaturban rajzolom le; s ha ez az eredetinek jellemét tisztán visszaadja, nem sokkal csekélyebb munkát fejeztem be, s talán épen olly érdemet szerzek, mintha őket életnagyságban ide állitom.

Fityakos és Ricsak életfonalait, egy párkakéz nyujtotta, ugyanazon hosszúságnyra. Alig maradtak el az anyai emlő tiszta színmezétől, már árvák lettek. A reszkető édes anyai kéz helyett, a könyörület hideg görcsös keze nyujtá részökre, szükmarkulag a mindennapi kenyér száraz morzsáit. A jólét bőségszaruja mindig üresen állott előttök. Csömör, vagy más illy jóllakásból származó kényelmetlenség nem sokat háborgatta őket, és ha az akkori emberek melegebb szivet hordoztak is nálunknál, azért gyakorta békételenkedő gyomruk nem tartoztatthatta magát vissza a morgástól, daczára a tengernyi kérések és kecségtetéseknek.

Mint gyermekek házaló életet vittek, s ha nem tiszta indulatból, legalább álkegyességből lökött szájokba minden pogány egy egy ösztövéharapást. Midőn gyermekkoruk sihederségbe ment által, bajosabban kezdtek élni, hol e, hol ama háztól kamasz szóval utasítottak el. Igy saját lelki erejökre kellett támaszkodniok, komolyan gondolkodni életsorsuk felől. Fityakosnak — kit a természet meleg kedélylyel, éles elmével áldott meg — könnyű volt boldogulni. További pályáját, maga a bölcs természet mutatta ki, ő gyermekkorától fogva, mindig a leggyöngédebb érzelmi tehetséggel birt, szive olvadásba jött a vadgalamb kaczagásán és fekete rigó nótáján; éhen, szomjan hallgatta, bámulta a fecsegő patak habjainak pajkosságait. Egy szóval keble a költészet tarka tollu s éles torku madarának meleg fészke lön. Eleinte apró rimes mondatokkal fogadta a vele szembejövöket, tréfás ötleteket mondott, hol e, hol ama tárgyról. Később a kiválasztottabb napi eseményeket énekbe foglalta, lányok és sihederek előtt dalolta azokat, kik őt szivesen hallgatták, sőt műveinek dalamaival és szövegeivel ismeretesekek lettek. Ha lakodalom, vagy tor történt, Fityakos egy helyről sem maradt ki; az elsőben a menyasszony boldog szerelmét énekelte ügyes hangvezetéssel; az utolsóban szomorúfüz tilinkón kesergett az elhunytak érdemei felett. Ezekből láthatjuk, Fityakos, mint a vidék kőborgó poétája, szivesen látott vendég volt mindenütt; a gazdasszony legize-

jából jönne. A legelső tölgyfán leld felmagasztalásodat; ki legelső fojtja nyakára a zsineget, ezüst buzogány lesz jutalma.

Mint sebzett vad rohant a neki bátorodott nép a karaboncra. Fityakos lábainak részint boszuvágya, részint megszegyenítése szárnyakat kölcsönzének, mérges dörmögés közt ragadta meg a karabonc derekát s kurta küzdés után földre terítette; majd hirtelen leoldta nyilivének erős idegét, körülkerítette nyakán, míg jobb lábával mellén térdepelt. Zung, ki eddig a gyáva tömeg növekedő dühét közönnyel nézte, nyugodt méltósággal lépett a már alig pihegő karaboncához.

— Ereszd az örült csábitót — parancsolá Fityakosnak a főpap — agyvelejétől megvesznek a ragadozó madarak, és leheletétől posványos mosárrá válik a tiszta levegő. — Hadd menjen a rengeteg vad állataihoz, papoljon nekik arról, miről nektek beszélt, szavaitól azok is ordítva fognak szaladni.

— Legalább egy szíjat hasitok hátából, hogy vele hasadt koponyámat megabroncsoljam — szólott komoly méreggel Fityakos.

— Majd ő hasit abból a felhőből egy keskeny pántlikát, az csakugy megfogja tenni a szolgálatot — mondá rá röhögve egy tréfás pogányficzó.

Mig e jelenet erős szála ekkép fonódott le a szemeink előtti esemény tele guzsalyáról, addig a Pomáz körüli szűk láthatár mindinkább más szint öltött magára. A bükk s tölgygyel kevert bérczi erdőség felébredt csendes szenderéből, mély lombozata haragosan váltott szót egymásközt. Ha időnkint a mérgesedő szél belekapott lombjaiba, görcsös galyai bús sohajtással kezdetek panaszkodni, gyengéknek érezvén magukat e szigorú rohamokkali daczolásra. A kültermészet mindinkább komorabb lön, a nőtten növä zivatartól széttépett fellegek neki kavarodva üldözték egymást, míg egy tömegbe össze nem folyva feketeszürkés nehéz takaróval vonták be az eget, mintha csak palakővel bñltozták volna ki.

Retekszinü gólyanyakáról a karaboncznak alig hurkolta le Fityakos nyila idegét, még félig sem jött magához a jámbor pára, mivel rémültsége a fejére rohanó veszélyt kétszerezve látván, fél aléltságban hentergett barátság-talan fekhelyén; bordái alatt langyosabban kopogott a sziv, lihegő melle hullámkint sülyedt és domborodott, oldalai mint a kehes ló véknya, fáradságos munkával szálltak és magasodtak.

Fityakos és Ricsak egyéniségei bátran megérdemelnének egy külön álló fejezetet, mellyben jellemeiket, ha nem a nap, legalább fáklafénynél mutathatnám be a néző közönségnek. Itt elősorolhatnám azon eseményeket, melyek élettörténeteikben nemcsak lényegesebb nyugpontok gyanánt szolgálnak,

mi csak átmeneti, halavány színezetű gyenge idegzetű alakot állítana szemünk elé. Művésznek erősen kell megragadni ecsetét, bemártani minden festékbe, azért hogy a vonalok határain át ne lépjen, mint minden tagnak és izomnak megadni tulajdon színét és erejét. Ha illy módon akarnék eljárni tisztában, akkor a körülményességhez kellene folyamodnom, melly az életnagyságu képek alkotásánál szükségesek kellenek, s melylyel az ujjabb regényirodalom gazdagon kérkedhetik sok olvasó unalmára és elaltatására. Én e hibától ment akarok lenni s e tollam alatti két személy arczképét miniaturban rajzolom le; s ha ez az eredetinek jellemét tisztán visszaadja, nem sokkal csekélyebb munkát fejeztem be, s talán épen olly érdemet szerzek, mintha őket életnagyságban ide állítom.

Fityakos és Ricsak életfonalait, egy párkakéz nyújtotta, ugyanazon hosszúságnyira. Alig maradtak el az anyai emlő tiszta színmézétől, már árvák lettek. A reszkető édes anyai kéz helyett, a könyörület hideg görcsös keze nyújtá részökre, szükmarkulag a mindennapi kenyér száraz morzsáit. A jólét bőségszaruja mindig üresen állott előttök. Csömör, vagy más illy jóllakásból származó kényelmetlenség nem sokat háborgatta őket, és ha az akkori emberek melegebb szívet hordoztak is nálunknál, azért gyakorta békételenkedő gyomruk nem tartoztatthatta magát vissza a morgástól, daczára a tengernyi kérések és kecségetéseknek.

Mint gyermekek házaló életet vittek, s ha nem tiszta indulatból, legalább álkegyességből lökött szájokba minden pogány egy egy ösztövéharapást. Midőn gyermekkoruk sihederségbe ment által, bajosabban kezdtek élni, hol e, hol ama háztól kamasz szóval utasítottak el. Így saját lelki erejükre kellett támaszkodniok, komolyan gondolkodni életsorsuk felől. Fityakosnak — kit a természet meleg kedélylyel, éles elmével áldott meg — könnyű volt boldogulni. További pályáját, maga a böles természet mutatta ki, ő gyermekkorától fogva, mindig a leggyöngédebb érzelmi tehetséggel birt, szive olvadásba jött a vadgalamb kaczagásán és fekete rigó nótáján; éhen, szomjan hallgatta, bámulta a fecsegő patak habjainak pajkosságait. Egy szóval keble a költészet tarka tollu s éles torku madarának meleg fészke lön. Eleinte apró rimes mondatokkal fogadta a vele szembejövöket, tréfás ötleteket mondott, hol e, hol ama tárgyról. Később a kiválasztottabb napi eseményeket énekbe foglalta, lányok és sihederek előtt dalolta azokat, kik őt szívesen hallgatták, sőt műveinek dalamaival és szövegeivel ismeretesekek lettek. Ha lakodalom, vagy tor történt, Fityakos egy helyről sem maradt ki; az elsőben a menyasszony boldog szerelmét énekelte ügyes hangvezetéssel; az utolsóban szomorúfüz tilinkón kesergett az elhunynak érdemei felett. Ezekből láthatjuk, Fityakos, mint a vidék kőborgó poétája, szívesen látott vendég volt mindenütt; a gazdasszony legize-

sebb falatját, a gazda legjobb pohár borát rakta eléje. Danolászva járt faluról falura, mint az égi madár, mindig félmeztelen bámész gyermekektől kísértetve, néha csufoltatva, kik a költészet becsét elegendőleg felfogni nem voltak képesek.

Ricsak életpályája némileg eltért, némileg atyafiságban állott Fityakoséval. Vándorbotjának ellökése után a pásztori élet pázsitos zöld ösvényére lépett ki. Eleinte kecskepásztori minőségben szolgált egy jobb módu pogányt. Itt az idylli élet csendes ünnepélye, a bérzi vad regényesség bűbájos színezete, a völgyek szelid merengő jelleme, fa, kő, virág, mindinkább komolyabban kezdtek beszélni lelkéhez, szendergő képzelmet felkeltették bölcsőjéből, sipot adtak kezébe és dudát hóna alá, szívére szagos balzsamot töltöttek, s homlokára a múzsák jószagu szent kenetét.

Szerencséje nem volt kisebb Fityakosénál, szellemre élcze is megmérkőzött vele. Kecsepászorságától bucsut véve, dudájával kóborolt a közeleső falukban, hol hírét megalapítván, tiszteletben s becsületos kenyérben részesült úgy a falu vénei, mint fiatalai előtt.

Akkori időben a tekintélyesb pogány néptörzsek Vatha körül pontosultak össze, ki mint az ország főnemese a patriarchalis kormányforma szabad, kiméletes szigorával uralkodott felettek. Fény, tekintély Pomázra gyűlt össze, ide sietett boldog, boldogtalan, harczfi, művész, mesterségök ügyessége által magoknak méltánylást, kenyeret szerzendők. Fityakos és Ricsakkal ez okból találkoznak itten, az első danolászva, bohóskodva, a másik dudálva élt; az első szükséges házi butorrrá vált a vár benlakó cselédei közt, a másik a katonának megbízottja lön. Sokszor részt vett játékaikban, mulatságaikban, sőt kötelességükben is, mint ezt Markalf elfogásánál világosan láttuk.

Rokon hivatásuk jóval felülemelte őket az együgyü nép tarka vegyületén, némi fényt, nymbust árasztva homlokaikra, melly a szellemi felsőségnek rendesen barátja, követője szokott lenni. Hogy ezen fényt, nymbust épségben megtarthassák, magasabb dombon kellett állniok, mint a tömegnek, hogy annak gyáva szenvedelme, babonás félelme reájok ne hasson, sőt ha szívök gyakran egy huron pendülne is a tömegével, azt a csel festékével más színre mázolhassák, mit a karaboncz dőreségei által teremtett rémület fel sem vevése eléggé bebizonnyit.

Most vegyük fel félbeszakított történetünk pihenő szálát. Mielőtt azonban ezt tennénk, még két alak igényel tőlünk részletesebb megismerttetést: Viska és Vatha Borka. Viskával Péter tömlöcztartó kétségbeesésénél, Borkával jelen fejezetünk elején találkoztunk, itt is csak hajával, eperajkával, mi a művészi érdem ügyességének csupán színezetét teszi; a lélek az, mi a jellemek husát, csontját, velejét alkotja.

Viska korának nem csekély tüneménye volt, egyenes hajthatatlan jellem, fogékony elme, előítéletek-, babonáktól szabad lélekzés, jóval kortársai fölé helyezték. Az akkori politikai villongásban tekintélyes szerepet játszott. A nemzeti önállás és kül hatalmaktól függetlenség után törekvő királyi hercegeknek buzgó pártolása, ügyök diadala mellett végletekre kész; de nem rajongó, Salamón szeszélyeinek, sokszor elvétett hatalmának gyűlölője; czélszerű, józan intézményeinek azonban buzgó pártolója. Jellemét bajtársai, őszinte magaviseletéből gyakran félreismerték, pogány ügyök nagyon gyenge támaszának hitték őt, utóbb kedvetlen híreket költének róla, hogy a király pártiakkal titkos cimboraságban áll, melly hír Vathának irányában táplált bizodalját tartózkodó, óvatos gyanuval cserélte fel.

Borka jellemét más világitásnál kell szemlélnünk. Lelke mint holdtól besugárzott csendes nyári tájék terül el előttünk, hol az élet s valóságnak, az ábránddali dialecticai küzdésében test, vér látszik át a kékes eszményítési fátyolon. Mintha gyöngyvirágillathból lenne alkotva, gyöngéd, kábitó gyönyört s bódulást szerez idegeinknek. Elméjének, szívének gazdag fejlődése bámulattal határos. Ugy ennek, mint amannak kiképzésénél titkos isteni kezet látunk munkálkodni. A káprázatos fényü lovag daliás kor dicsősége nem vakította el szemét, s ennek mesés zürzavarában élő lelke nem mosódott szét, hanem átsűrődött rajta, mint durva salakjától különvált destillált folyóság. Szívét az álregényesség, mesés komoly fenség, nem tántoriták le a tündéres képzelgés hideg élettelen völgyébe. Tiszta, fényes, zamatos volt az, mint mézvirágról leszivárgott harmatcsepp; s azon szent szines palást, mit rá a művészet akasztott, nem cziczoma, hanem diszöltözékkint ékesíté tündértermétét.

Jellemeink körvonalzása után a színezést olvasóinkra bizzuk; vegyék kezükbe az ecsetet, mártsák karminba vagy tusba, mázolják be vele az eléjük állított alakokat kedvök szerint, az egyre kérvén csak, miszerint ebben gondos kézzel járjanak el, hogy hamarkodásuk ecseteiket valahogy a lepingált vonalakon túl ne csusztassa, mert az ebből eredő elferdítés felelőségét sehogy sem vállaljuk magunkra.

Ezzel készen lévén, most valósággal vegyük fel történetünk félbeszakított fonalát, közeledjünk az elhagyott sűrű pogánycsoporthoz, mellynek közepéből Fitya kos olly ügyesen írta ki magát és Ric sak borzas szemöldökkel dörmögött egyetmást hallgató társaihoz.

— No miért vetted le nyakamról zsinagedet? — szólt fél gúnnyal a felülfordult karaboncz. — Hisz téged ördög bérelt ellenem, ilyen nagy urat nem szolgálani merő ostobaság. Előbb zsinagelni akartatok, most oldalba rugott ebként hunyázkodva szaladtok tőlem. Halljátok istenetek boszus haragját, ki a feülegek méhéből tüzes köveket szór fejetekre, láthatjátok azon vakító fakó-

sebb falatját, a gazda legjobb pohár borát rakta eléje. Danolászva járt faluról falura, mint az égi madár, mindig félmeztelen bámész gyermekektől kísértetve, néha csufolatva, kik a költészet becsét elegendőleg felfogni nem voltak képesek.

Ricsak életpályája némileg eltért, némileg atyafiságban állott Fityakoséval. Vándorbotjának ellökése után a pásztori élet pázsitos zöld ösvényére lépett ki. Eleinte kecskepásztori minőségben szolgált egy jobb módu pogányt. Itt az idylli élet csendes ünnepélye, a bérczi vad regényesség bűbajos színezete, a völgyek szelid merengő jelleme, fa, kő, virág, mindinkább komolyabban kezdtek beszélni lelkéhez, szendergő képzelmet felkeltették bölcsőjéből, sipot adtak kezébe és dudát hóna alá, szívére szagos balzsamot töltöttek, s homlokára a múzsák jószagu szent kenetét.

Szerencséje nem volt kisebb Fityakosénál, szellemre élcze is megmérkőzött vele. Keckepásztorságától bucsut véve, dudájával kóborolt a közeleső falukban, hol hírét megalapítván, tiszteletben s becsületes kenyérben részesült úgy a falu vénei, mint fiatalai előtt.

Akkori időben a tekintélyesb pogány néptörzsek V a t h a körül pontosultak össze, ki mint az ország főnemese a patriarchalis kormányforma szabad, kiméletes szigorával uralkodott felettek. Fény, tekintély Pomázra gyűlt össze, ide sietett boldog, boldogtalan, harczi, művész, mesterségök ügyessége által magoknak méltánylást, kenyeret szerzendők. Fityakos és Ricsakkal ez okból találkozunk itten, az első danolászva, bohóskodva, a másik dudálva élt; az első szükséges házi butorrrá vált a vár benlakó eselédei közt, a másik a katonának megbizottja lön. Sokszor részt vett játékaikban, mulatságaikban, sőt kötelességükben is, mint ezt Markalf elfogásánál világosan láttuk.

Rokon hivatásuk jóval felülemelte őket az együgyü nép tarka vegyületén, némi fényt, nymbust árasztva homlekaikra, melly a szellemi felsőségnek rendezen barátja, követője szokott lenni. Hogy ezen fényt, nymbust épségben megtarthassák, magasabb dombon kellett állniok, mint a tömegnek, hogy annak gyáva szenvedelme, babonás félelme reájok ne hasson, sőt ha szívök gyakran egy huron pendülne is a tömegével, azt a esel festékével más színre mázolhassák, mit a karabonez dörésegei által teremtett rémület fel sem vevése eléggé hebizonyit.

Most vegyük fel félbeszakított történetünk pihenő szálát. Mielőtt azonban ezt tennék, még két alak igényel tőlünk részletesebb megismerttetést: V i s k a és V a t h a Borka. Viskával Péter tömlöcztartó kétségbeesésénél, Borkával jelen fejezetünk elején találkoztunk, itt is csak hajával, eperajkával, mi a művészi érdem ügyességének csupán színezetét teszi; a lélek az, mi a jellemek husát, csontját, velejét alkotja.

Viska korának nem csekély tüneménye volt, egyenes hajthatatlan jellem, fogékony elme, előítéletek-, babonáktól szabad lélekzés, jóval kortársai fölé helyezték. Az akkori politikai villongásban tekintélyes szerepet játszott. A nemzeti önállás és kül hatalmaktól függetlenség után törekvő királyi hercegeknek buzgó pártolása, ügyök diadala mellett végletekre kész; de nem rajongó, Salamón szeszélyeinek, sokszor elvétett hatalmának gyűlölője; czélszerű, józan intézményeinek azonban buzgó pártolója. Jellemét bajtársai, őszinte magaviseletéből gyakran félreismerték, pogány ügyök nagyon gyenge támaszának hitték őt, utóbb kedvetlen híreket költének róla, hogy a király pártiakkal titkos czimboraságban áll, melly hír Vathának irányában táplált bizodalját tartózkodó, óvatos gyanuval cserélte fel.

Borka jellemét más világitásnál kell szemlélnünk. Lelke mint holdtól besugárzott csendes nyári tájék terül el előttünk, hol az élet s valóságnak, az ábránddali dialecticai küzdésében test, vér látszik át a kékes eszményítési fátyolon. Mintha gyöngvirágillatból lenne alkotva, gyögdéd, kábító gyönyört s bódulást szerez idegeinknek. Elméjének, szívének gazdag fejlődése bámulattal határos. Ugy ennek, mint amannak kiképzésénél titkos isteni kezet látunk munkálkodni. A káprázatos fényü lovag daliás kor dicsősége nem vakította el szemét, s ennek mesés zürzavarában élő lelke nem mosódott szét, hanem átszűrődött rajta, mint durva salakjától különvált destillált folyóság. Szívét az álregényesség, mesés komoly fenség, nem tántoríták le a tündéres képzelgés hideg élettelen völgyébe. Tiszta, fényes, zamatos volt az, mint mézvirágról leszivárgott harmatepp; s azon szent színes palást, mit rá a művészet akasztott, nem cziczoma, hanem diszöltözékkint ékesíté tündértermetét.

Jellemeink körvonalzása után a színezést olvasóinkra bizzuk; vegyék kezükbe az ecsetet, mártsák karminba vagy tusba, mázolják be vele az eléjük állított alakokat kedvök szerint, az egyre kérvén csak, miszerint ebben gondos kézzel járjanak el, hogy hamarkodásuk ecseteiket valahogy a lepingált vonalakon túl ne csusztassa, mert az ebből eredő elferdítés felelőségét sehogy sem vállaljuk magunkra.

Ezzel készen lévén, most valósággal vegyük fel történetünk félbeszakított fonalát, közeledjünk az elhagyott sűrű pogánycsoporthoz, mellynek közepéből Fityakos olly ügyesen fúrta ki magát és Riczak borzas szemöldökkel dörmögött egyetmást hallgató társaihoz.

— No miért vetted le nyakamról zsinagedet? — szólt fél gúnnyal a felülfordult karaboncz. — Hisz téged ördög bérelt ellenem, ilyen nagy urat nem szolgálni merő ostobaság. Előbb zsinegelni akartatok, most oldalba rugott ebként hunyáskodva szaladtok tőlem. Halljátok istenetek boszus haragját, ki a fellegek méhéből tüzes köveket szór fejetekre, láthatjátok azon vakító fakó-

fényes villámlásokban haragos szempillantásait? Vesztetekre vannak azok mind, a madár fel nem melegíti addig tojásait, míg mindnyájatokat tűz vagy dögghalál meg nem emészt.

Alig végezte el szavait, midőn az északfelé eső bércz sziklacsucsai a szél örült bömbölésével rohantak lefelé. Az elemek harcza tetőpontját érte el. Z u n g ki eddig ezt mind fagyos közönnyel nézte, most jelenlenni hitte a perczet, mellyben pogánygyülekezetet előbbeni nyugodt hangulatába vezethesse saját tiszteletének és tekintélyének rovására.

— Isten haragos nyelve beszél ott a dörgő fellegek közt — szólt a tiaráját levett és magát földig hajtott főpap — ki boszorkodik az emberek gyenge elméjén s boszút kíván e csábító hazug ugatásért.

— Ugy segéljen dudámnál nincs drágább jószág a világon — szólt az eddig bámész R i c s a k. — Minap Péter tömlöcztartó uram csipkés nyelvű feleségét kínálta érte, de papunknak mostani szavaiért kész volnék őt kicserélni.

— Ki e világot jobb kezével igazgatja — szólott a hallgató tömeghez Markalf — az magára hagyja a természetet, mint az embert, csináljon a mit maga akar. Nem veszi el szabadságát, nem korlátozza jó vagy rossz kedvét, melly szeszélyes gyermekint sir, nevet, játszik, haragszik, dajkájával perel, bábót tör, majd csendesen elalszik.

— Ámitó beszédeddel játékszert akarsz csinálni a mindenhatóból? — mondá nyomatékosan a karaboncz — ilyen istene a legrongyosabb pagány-nak is van.

— És szavaimat nem igazolja a való? — viszonzá Markalf. — Nézz csak arra, látod mint szürkül jobban az ég? amott a fekete bolthajtás ketté hasadt s az ég tiszta kéksége megfrissülve nézeget ki rajta.

Minden szem a mutatott pont felé fordult. A nép bámulva hullott térdre. Z u n g mélyebben huzta szemébe tiaráját. V a t h a nagyokat rántott mentéjén.

— Ha összevarod azt az elveslett két felleget, dudámmal ajándékozlak meg — szólt bohókásan Ricsak — Egy szavadba kerül csak, fekete gödölyevért hintesz a földre, napnyugotról keletfelé körül tánczolod hétszer, lepedőd balszárnyaival hadonázasz felette és az alvilág lelkei hangyakint hemzsegnek hozzád, parancsodra két percz alatt minden készen lesz.

— S az előlovaglott boszorkányok, mint pitvarban szaglálódó komondort seprűvel fogják onnan leverni azokat a megátalkodott makacs fekete fellegeket — nyújtá tovább F i t y a k o s.

A láthatár a tömeg arczával mindinkább derültebb lön.

— Jobbnak látom, ha ellődulsz innen, különben nyilam idege nyakadra szorul — emlékezteté a karabonczot Ricsak.

— Ámitó! ámitó! ámitó! — kiáltott fel a tömeg az öröm és düh közép-
 érzésén.

— Hol a dárdám? hadd üssem agyon a kutyát — kiáltott fel dühvel egy
 fekete képü pogány.

— Nem bánom; csak az ezüst buzogány az enyém legyen — ejté rá
 komolynak tetsző tréfával Fityakos.

A karaboncz érezvén a sáfrányillatot, nyakába csapott szörlepedőjével,
 a nyugotfelé eső cserjésnek rohant, néhány száz lépésnyire, hantdaraboktól,
 kövektől s eg két pogány sihedertől kísértetve. Fityakos dalláshoz fogott; Ri-
 csak megszorította hóna alatt pihenő dudáját, mellynek rekedt hangjára magá-
 nak Vathának is kezdett a lába mozogni. Markalf, hol Borkához sompolygott,
 hol Viska zeke ujját huzta meg, mi közben arczán egy-egy kesernyésédes mo-
 soly csuszott végig.

Ú T I L E V E L E K.

JÓKAI MÓR SAJÓHOZ.

IV.

Kele mentelke.

Kedves rokonom!

Benczenzen Lázár Kálmán barátomnál valék szállva, s az ő és szellemdús szép
 nejének társaságában tölték egy napot. E falu alatt van a Kenyérmező, most igazán Ke-
 nyérmező, mert a legszebb kalász hullámszik rajta, de hajdan csontok mezeje. E
 helyt verte tönkre Kinisi a török tábornok, s az országos diadal emlékére oszloptos
 emeltetett a sikon; a falu alatt pedig áll egy magas halom; e halom a csatában el-
 hullott ellenség összehordott csontjaiból támadt, mellyre később kápolnaszerű épüle-
 tet raktak, annak belső oldalait pedig tele írta vad versekkel valami szelid poéta. Az
 oláhok levakarták e verseket; ez volt a legártatlanabb pusztítás, mellyet elkövettek.

Másnap Kálmánnak és kedves nejének társaságában útra kelénk a székely föld
 felé. Utitársul egy kis hat éves fiú, Ugron Lázár, Kálmán sógorának fia volt velünk.
 Tudod, hogy én miért szeretem a kis gyermekeket oly nagyon? Itt is egygyel több
 alkalmam volt meggyőződhetni a felől, hogy az utánunk következő nemzedék sokkal
 jobb, mint mi voltunk az ő idejökben.

Még egyszer át kellett mennem Enyeden és Fehérváron, hogy a székely földre
 jussak, még egyszer kellett látnom azokat a haragos mogorva arczokat, mik szemökre
 húzott kalappal öklelő tekintet hánynak a keresztül utazóra; és azokat a leégett
 házakat, miknél csak a le nem égették szomorúbbak; az ember nem tudja mellyiket
 sajnálja inkább, azt-e, mellybe az eső beesik, vagy azt, mellyben a füst ben marad?
 Végre egy jótékony zápor fátyolt von az egész tájra, s a túlhan kisütő nap kedvesebb
 panorámát világít meg.

Még a levegő is könnyebb, a mint a székely földre lépünk. Az egész táj képe átváltozik, a girbegurba egyhangu mezőség helyett, erdős ligetes hegyek következnek, a faluk sűrűn egymáshoz közel, a házak rendesen építve, csinos fa és cserépszindelyekre, mik hegyesen végződve oly formán tűnnek elé, mint az armadilla pikelyei, a házak elején deszkakerítés, az ajtók felett nagy esőtartó ereszek, néhol oszlopos kioszkszerű emelvények, szépen cifrára kifaragva, az ablakok szellősek, farácsolattal ellátva, mik mögül nyiló virágok tűnnek elé, az utak olyanok még a falun keresztül is, mint a palló, és mindenütt: úton, útfelen, kapuk alatt és ablakokon vidám mosolygó arczok tekintgetnek az utazó elé, ki nem győzi viszonzni a minden oldalról jövő szives üdvözlést; ha megáll, körülfogják, kérdezik, utasítják, ha az utat nem tudja, elkísérik, s ha meg akar szállni, erővel húzzák házaikba.

És e házak belől ép oly csinosak, mint kívül, tükörtisztaság uralkodik a szobákban, minden ablak tele virággal, a gerendák befűzve friss ágakkal, hogy a szoba úgy tetszik, mintha egy leveles szín volna, a magas lábakon álló kandalló padkáján ott a falusi könyvtár, az évről évre eltett kalendáriumok és az énekes könyv.

Dél tájon értünk Marosvásárhelyre; a szakadó zápor meggátolt a város megtekintésében, csupán a várat és a benne levő nagy ref. templomot rajzolhattam le számodra. A vár, mint rendesen minden középkori várkastély Erdélyben négy emeltebb donjonbul áll, mellyeket kettős sánczfal köt össze, a templom is a szokott sajátságokat tünteti fel, a hosszú toronytetőhöz négy kisebb tornyocska ragasztva. Illyenek kivétel nélkül az erdélyi középkori várkastélyok, ilyen a radnóthi vár is, hajdan fejedelmi lakhely, mellynek portaléja felett ott áll még a Bethlen czimer, egy vasból öntött koronás kigylő a háztető csupján felkanyarulva, szájában tart egy aranyalmát. Most tisztli lak.

Estére Kelementekére értünk, hol S-nő asszonyosság urilaka fogadott bennünket, s másnap itt maradva, volt szerencsém megismerkedhetni b. H. József úrral és szép kedélyű lelkes nevével; itt találtam legelét o mintáját a hajdani erdélyi háztartásoknak, mert köztünk mondván, a hol eddig jártunk, ott egy koppantó sem maradt meg a régi felszerelésekből; — itt még minden megvolt a maga ősi szépségében. A falak tetőtől talpig nagybecsű képekkel, olajfestvényekkel s ritka aczélmetszetekkel fedve, a régi pompás rococo órák mesterséges gépezeteikkel, sajátos cifráikkal a mahagonival és elefántesonttal koczkázott asztalokon, vagy tarka márvány emelvényeiken, az előteremben a kedvencz agarak, mik az erdélyi uri létnek ép oly elmulhatlanul kelleméi, mint a spanyolnak a köpönyeg; nagy kalitokban éneklő madarak; tovább igen érdekes ritkaság-gyűjtemény, ősi ereklyék, antik szobrok, ritka fegyverek, óraművek és numismaticá, minőket ivadékról ivadékra gyűjtött minden erdélyi család. Köztük nagy érdekléssel bírnak egy középkori imádságos könyv, mellynek minden szakasza elé egy a legnagyobb művészek remekeiről másolt aczélmetszvény látható, e művészet akkori tökélyének igen kedvező tanúságaul; továbbá Barcsay Ákos ezüst mosdótála, mellyen a vitzartót egy ágaskodó szarvas képezi, nagy gonddal készült alakokkal kiverve; az úrilak hátulsó csarnoka üvegház on végződik, melly telve van melegéghajlati növényekkel, körül díszlő narancs és citromfák, miknek egyik ága még virágzik, a másikat aláhúzza az aranylő almák terhe. Illyenek lehettek azelőtt a többi erdélyi úrilakok is.

Míg a lelkes úrihölgy szivessége otlétünket kellemessé varázsolta, a tisztelt házi úr azalatt elkészíté számunkra a tervet, melly szerint a legrövidebb idő alatt a

székely
juk Erd
fás Olál

M
K o r o
tünk, m
A

egynek
mellybe
völgyte
bérczek
czek k
vak k
hatja k
vegyül
mosva
meglát
volna l

tetők i
ott Fi
szemb

figyelm
egész r
állatot
kelyek
bizton
nevezl

nagy s
szebb

ideig
gedé
vezete

Nehán
legha
k á p
tők fe

székelyföldnek mennél több érdekes pontját megláthassuk. E szerint meglátogatandjuk Erdély legregényesebb helyeit: az almási barlangot és a szent Anna tavát, a tré-fás Oláhfalut, felmegyünk Csik-Szeredáig s onnan keresztül Háromszéken Brassóba.

Addig isten veled.

J. M.

V.

HOMORÓDALMÁSI BARLANG.

Minél tovább hatolunk a székelyföldre, a táj annál regényesebbé válik, midőn Korond felett a magas Kalonda hegy ormára feljutottunk, egy panoráma áll előttünk, melynek elragadó szépsége leigéz szívet és lelket . . .

Alant a félig nyílt völgyben öt falu látszik egymáshoz oly közel, hogy szinte egynek vélhetnők, ha tornyaik el nem különöznék, a gyümölcsös kertek szelid zöldje, melybe e fehér házak bemártva látszanak lenni, oly kellemes árnyéklatot képez a völgyteknő kalászos oldalaihoz, mik mindig tágabb kört nyitva, a távolban a havas bérczek kékes körrajzait engedik láthatni. A nap épen lemenni készül e havas bérczek közé, az arany ködfátyolon keresztül, melyet sugáiraiból a völgyre szótt, a falvak kékes füstje emelkedik; az ünnepies alkonycsendet egy folytonos mélazugás hatja keresztül; száz meg száz apró patak zuhogása az, melyek alant az Olt habjaiba vegyülnek, s a csendes falvakon keresztül tombolnak, a vidám házikók küszöbeit mosva hűs kristálytisza habjaikkal, s a mint a hegytetőről egy kis darab vízfolt meglátszik, az alkonyég sugárainál úgy tűnik elő, mintha száz meg száz tükördarabbal volna behintve az egész kedves völgy.

És midőn a gyönyörű kép a lelket elragadja, eszünkbe jut a mult, hogy e hegytetők itt hajdan lármás várakat emeltek, miknek romjai maig is ott vázlanak felettünk, ott Firtosvár, Rapsóné vára, Kadics vára; és minden arcz, ki velünk szembejő, egy egy hősnek sarjadéka.

Útközben megtekintők Parajdsóbányáit. Már messziről megragadják a figyelmet a hegy sötétebb színéből kivilágító kékesszürke szirttömegek, mik itt ott egész roppant bérceket képeznek. Ezek a sóhegyek, kopárok mind, mert a só csak állatot táplál, de növényt nem. Ezeknek egyikében van a sóbánya, melyből a székelyek a legkönnyebb szerével, fa ékekkel fessegetik fel a sót. Az egész hegylánczról bizton ellehet mondani, hogy merőben e nemes érczből áll. Nemes ércznek nevezhetjük, mert ez az egyetlen egy ásvány, melyet meg lehet enni.

Makfalván felkerestük Dózsa Dani költő barátunk lakását, kit azonban nagy sajnálatomra nem találhaték honn, s így ezuttal nem láthatám Erdély egyik legszébb tehetségű s költői lelkületű regényíróját.

Estére Szombathalvára érkeztünk, hol U. Lázár úr, hajdan hosszas ideig Udvarhelyszék királybírája fogadott bennünket s szívességét oly mértékben engedé éreznünk, hogy saját maga, mint a környék emlékezetes helyein legjárta, vezetett bennünket a tájak historiai emlékü pontjaira.

Meglátogattuk az ormot, melyen Attila legelső sásfészke, Budvár állott. Nehány vasaló alaku kő most is ott hever halomban, s roppant gödrök jelölik a leghatalmasabb király palotájának helyét, alant egy középkori kápolna áll, Jézuskápolnája; nehány század előtt a tatároktól üzött székelyek Budvár romjaira vonták fel magukat, s onnan egy székely ijász a sátorban ülő tatár chámra egy nyilat lőtt

el a Jézus nevében, mely azt szíven találta. A távolság, mellyen a nyíl átrepült, mintegy hétszáz lépés. Azon helyen építék a lövés emlékére ama kápolnát. E hegytetővel szemben áll a B á g y i y á r romja egy vele egyenlően magas ormon, s e hegylánczolatban fekszik R i k a, hol egy roppant kő alá temetve van Attila legkedvesebb neje R é k a. A síkon zöld kalász hullámzik, a mezőkön virágok inganak, az ormokon fehér felhők huzódnak végig: egykor diadalmas seregek jártak e helyen, s délczeg úrnők szálltak le üdvözlőkre, talán még most is leszállnak, s ama fehér felhő hozza őket!

Innen leszállva megtekintők Székelybánya várát, mellynek minden tornyába egy regény álma van elásva. Az udvaron most tengeri és borsó terem, s a zászlós ormokon a becsületes eszmadiaczéh szárítat fehér ruhákat.

Délután átrándulánk a nem messze levő Homoród Almás bércei közé, hogy másnap korán megkezdhessük utunkat a híres barlangba, mellyben egykor az egész csiki székelység el birt rejtőzni, s ott védte magát hetekig a körülszárguló tatár csorda ellen, míg végre mind a megszállók, mind a megszállottak úgy kifogytak élelmi szerekből, hogy az éhhalálhoz voltak közel. Ekkor egy székely asszonynak az ötlete jött, hogy megsütött egy óriási pogácsát, melly belül hamuval volt pótolva, s azt egy póznán felmutatta a megszálló tatároknak, daczosan kérkedve, hogy nekik még milyen jó dolguk van, mire a tatárok elbusulták magukat és eltakarodtak.

Vezetőül a szék hajdani mérnöke sziveskedett ajánlkozni, egy genialis különcz, ki a legnagyobb tudományos képzettség mellett a legvégsőbb szegénységben él, és az a csodálatos, hogy neki e szegénység jól esik, s hozzá hű akar maradni, soha meghívást uri asztalhoz el nem fogad, nincs ékesen szólás, melly őt rábirhassa, hogy ételben italban részt vegyen, a szobában nem lehet rávenni, hogy leüljön, s ha az utcán megszólítják, leveszi a kalapját, úgy kíséri a megszólított, és semmi könyörgésre fel nem teszi a kalapját, — és mind ez milly éles gúny a világra a tudományosságtól!

Utközben alig birtuk rávenni, hogy a szekérre felüljön, erővel gyalog akart jönni, pedig öreg már és összeroskadt. Egyszer már annyira elhagyta a világ, hogy a budvári romok üregeiben éjszakázott, de azért nem kért és nem panaszkodott soha. Csupán egy szenvedélye van, és ez a barlang. Ez volt éltének legkedvencebb foglalatossága, ennek üregeit járta, bútta, fürkészte untalan, több hetekig el lakott benne csigákon köteleken eregetve le magát a mély, ismeretlen nyílásokba, mikbe emberi szem soha le nem hatolt, s annyira ismerős annak minden kövével, hogy fáklya nélkül végig tudna benne járni.

Korán reggel megindulánk Almásról, két öreg székelyt előre bocsátva, hogy a barlang feljárását, ha netán elromlott volna megigazítsák. Velünk jöttek e barlangot megszemlélni Lázár Kálmán és U. L. nejei, két testvérhölgy, a székely nők azon mintaképei, kiket maga előtt lát a költő, ha nőket akar rajzolni gyöngéd arczczal, erős szívvél, mert valóban erős szív kell ahhoz, hogy hölgyek e barlangba jutásra elszánják magukat. Egy roppant meredek szirttömeg fekszik a Nagymál oldalában, a Hargita havasai között, mellyet köröskörül fog az Erős bércz meredek falazata, mindenünnen óriási toronyalakú kőszalak, mik közül a legmagasabb Csala tornyának neveztetik, a tatárokkal harczok hőséneke gyász emlékére, mellyről oldalvást esik az Ugron ürege, és a Lovakcsüre, mind historiai emlékekkel gazdag helyek; a szűk hegyvált, mellyett ekként a Nagymál és az Erős bérczfalazata képez, egy rohanó hegyi folyam tölti be, ez a Vargyas vize melly egy helyen a mindenütt

útját álló sziklák alatt eltűnik s a hegy tulsó oldalán tör újra elő egy szikla hasadék-ból. A barlangnak e patak föld alatti folyásával összeköttetésben kell lenni, mert a hagyomány szerint az ostromlott székelyek e patakon szökdöstek ki élelmi szerekért, vezetőink egyike most is tudott e patakról regéket. Szerinte e hegy legrejtettebb üregeiben ismeretlen emberek laknak, kik sajtászerű csónakon beveznek a hegy oldalán s a másikon járnak elő; ott tanyázó pásztorok többször meglepték őket, a mint ki és bejártak. Sokszor a kifolyó víz egészen zavaros és szenes: mintha valamit mosnának benne, pedig máskor kristálytisza. Odabenn tehát kétségtelenül kincseket ásnak. Mert tudni kell, hogy a székelyek e barlangban hiszik elrejtve Darius kincseit s akárhány van, ki megesküszik rá, hogy ismerte azt az öreg embert, a ki egyszer egy nagy vasajtóra akadt a barlang egyik üregében, de lakóját nem bírta levenni s a hogy visszatért segítséget hozni, nem talált a vasajtóra többé.

Átellenben a barlanggal látszik még azon kapólna omladéka, melyben a tátravezér lakott, midőn a barlangot megszállotta; innen visz két út a barlang felé, egyik a rövidebb, a szirt meredek oldalában, hol csak hátát a sziklának vetve s kezeivel a kőrepedésekbe fogózva haladhat az ember a szédítő mélység felett; másik kerülő út, mellyen székérral kell vizellenében a patakon felhajtatni s akkor a meredek Nagymál bérczre felkapaszkodva, felyülről ereszkedni le a barlang szádához. Az első útról kénytelenek voltunk visszatérni, mert azt a Vargyas megáradása ketté vágta s újra kellett kezdeni a kevésbé veszélyest, de annál fáradságosabbat.

Az emberi kezektől soha nem írtott őserdőn keresztül haladtunk felfelé, míg az ormot elérve, ott egy hegy vágányban valami vad vízmosási út nyílt elénk nyolczszáz lábnyi magasban a völgy felett. Az út omló kövekkel s porhanyó földel, nyirkos falevéllal fedve, sehol egy fa, vagy egy bokor, mellybe meglehessen kapaszkodni, csak egy bukás, egy elszédülés s az ember menthetlenül veszve van, alant a tajtékozó folyam ordít. Férfsziv megdőbbsenne illy szédítő képben látva maga előtt a halált, ha háta mögött vidám, nevető jókedvű hölgyek hangjait nem hallaná, kik mulatságot csinálnak a veszélyből s kaczagva fogóznak kezeinkbe, míg lábaik alatt sikamlík az éktelen mélységbe levezető ösvény.

Végre lejutva a szikla párkányzatára, egy bércz mögül kitűnve előttünk áll a barlang roppant nyílása, még azon módon félig befalazva, a hogy azt a székely menekvők hagyták. Egy hat öles gerendákból tákolt hágesó vezet fel e nyílásig, mellyen ég és föld között lebegve kell felkapaszkodni, úgyszólván kézről kézre adva a gyengébb nemet, s ekkor előttünk áll a historiai nevű üreg.

Legelébb egy templomszerű tágas terembe lépünk, mellyet még az isten napja világít, innen egy mellék terem tárul elénk, melly a barlang ablakát mutatja, másfelől kezdődik a többi üregek sorozata, mellyek négyszáz ölnyi hosszúságban elnyúlva föld alatt, tizenöt, egymástól szabályosan elvált szobákat képeznek, minden szoba bejárása a tisztelt mérnök úr buzgalmából számokkal levén megjegyezve hogy a benjárók el ne tévedhessenek.

A harmadik terem volt a székely nők fekhelye, itt aluáltak a veszély: idején gyermekeikkel együtt, a negyedik teremben állanak a kőhombárok, mikben gabonákat tarták eltéve; az ötödikben áll a szónokszék, mellyről papjaik az Isten ígét hirdetéek, a hatodik stalactit barlangot mutat, a falak góth boltozata ezüst porral s kristály csapokkal látszik takarva, mik olly csodásan ragyognak a fáklyafényben, a hetedik barlangnál titáni kőfokok vezetnek fel néhány ölnyi ma-

gasba, hol a nyolczadik terem feltárulva előttünk, ennek poros padlatán halom csontok vannak lerakva, ó világi ismeretlen állatok agyaras állkapczái, roppant medvesfők s különösen egy gömbölyű halomban ollyszerű csontok, mint az embereké, csak hogy sokkal ki sebb arányuak. A néphit azt tartja a felől, hogy a barlangot troglodythok lakják, vagy mint Almáson nevezik, majom emberek, kik ott élnek, szaporodnak, leskelődnek odvaik mélyéből s ha emberek közeledését veszik észre, hirtelen elbujnak ismét, lábaik nyomát ott látni a porondon, mintha apró gyermekek jártak volna lábújjhegyen. Évek előtt, a monda szerint, egy almási székely ember rá lesett ez apró lényekre s egyet elfogott közülök, azt haza vitte, magához szoktatta, a kised alak hasonlított valami szórtelen majomhoz, durva kérgű bőrrel, és nagy fülekkel s annyira megszokta már a falut, hogy ma egyik, holnap másik háznál ebédelt, míg egy éjjel társai érte jöttek s magukkal vitték. Van e valami lényeges e mesében? sem állítani, sem megczáfolni nem érzem magamat elég erősnek: a természet tudományok emlékeznek valami barlanglakó félemler fajról, s e csonthalom itt a barlangban gyanítani engedi, hogy sok van még a föld alatt, a miről a bölcsék semmit sem tudnak. A kilenczedik terem közepéről látni egy roppant nagy lefüggő követ, melly mint egy óriási csilár, vagy szőlőfürt, a meredekből esügg alá, a tizedik terem szurok feketeségű sárral van tele, melly a terem padlatáról rajonként egymásba kapaszkodó denevérek maradványaiból hegyekké tornyosult; s már szinte elzárja a tizenkettedik terem bejárását, itt volt az emlékezetes vasajtó, mellyet a székelyek maig is keresnek; a terem ajtaja már olly alacsony, hogy meg kell görnyedni az átmenetkor, s a következő teremről ismét szűkebb nyíláson át esúszhatni a tizenharmadikba, mellyben elszórvá terem az a chat és carniol, a tizenötödik teremben van felírva Wesselényi Miklós neve.

Itt hallatszanak csodálatos hangok, mintha a földfeletti kutyák ugatása, és kakas kukorikolás halatszanék ide alá, mit a földalatt elzúgó patak tombolása s a bakdenevérek viakodása okoz, melly érzécsalódás azt hiteti el a lakókkal, hogy e helyen a csiki kutyák és kakasok szavát lehet már hallani.

MŰBIRÁLATI ROVAT.

Órizkedjél a féltéstől, uram!
 Az egy zöldszemű szörny, a melly gunyolja
 Ön martalékát, mellyet szerte tép.
 Ki bár szegény, azonban
 Elégedett: gazdag, dúsgazdag az;
 Ámde mint rideg tél, szegény azon dús,
 Ki mindig fél, hogy elszegényedik.
 Órizz meg ó ég, minden jámbor embert
 A féltéstől!

Shakespeare Jagoja.

Junius 3. Lendvay vendégjátéka: Othello. Szerző: Shakespeare. Fordító: Vajda Péter. Ez alkalommal az előadás rendezője: Lendvay.

Nem rég mondók, hogy Othellót a legtökélyesebb műtani példányul állíthatni ki a drámairás mesterségéhez. Ezzel azt akartuk mondani, hogy e mű olly Isten igazában megtermett, mint ama mythoszi ifju ember, kit az istenek, mint a földi tökély netovábbját, sajnálván az aggságnak és enyészetnek: örök ifjúsággal s halhatatlansággal ajándékoztak meg, hogy benne mindörökké gyönyörködhessenek.

Othello illy bevégzett élő lénynek mondható, mellyből sem elvenni, sem hozzá tenni nem lehet. E mű lelkét a szükség elve teszi, melly sérthetlen. Benne minden íz: föltétele az életnek, szépségnek és tökélynek. E mű testét bármely részében érintsük, mindenütt lelket találunk abban: a szükség elvét, mellynek sem kezdete sem vége, mint az öröklét gyűrűjének.

Mindjárt főszmjét tekintve: drámai szükség, hogy e szenvedély-szörnyetegnek képviselője néger legyen; szükség hogy e néger, művelt államnak országnagya legyen, egyesítve magában az állati természet és szellemi magasság végleteit; emezt a végett, hogy Desdemonát megérdemelje, s ennek szerelme indokolva legyen; amazt a végett, hogy e szenvedély lázrohama, az afrikai őstermészet erejével törjön elő; s tragikai szükség, hogy e pokoli szenvedélynek olly fényes angyal essék áldozatául, mint Desdemona.

E színműnek esze: Jago; szive: Othello. Egyiknek sérelme: a másiknak is betegsége.

Rodrigonak szüksége van Jagora, a végett, hogy ez közbenjárója legyen Desdemonánál, s hogy általa szerencsés vágytársán, a móron, boszut álljon.

Jágonak szüksége van Rodrigora, hogy általa észrevétlenül működjék, a mór és Cassio irányában; majd a végett, hogy általa Cassiot eltétesse láb alól s ekként egyszerre két, sőt három legyet üssön, mint veszélyeseket magára nézve.

A bukott Cassionak szüksége van Jagora, hogy általa Desdemonához, ez által pedig Othello szívéhez férkezhesse.

Jagonak szüksége van Cassiora, hogy ezzel Desdemona kedvesét játszassa Othello előtt.

Bianka a műnek egyik életere s a főcselekvény egyik rugótolla.

Életszükség, hogy Bianka Othello szemeláttára jelenjék meg a kendővel, s alkalmul szolgáljon Jagonak, ugyanakkor Cassiotól kétértelmű vallomásokat csálhatni ki Othello füle hallatára.

Művészeti szükség, hogy mindez a néző szeme láttára történjék, hogy a főcselekvény előttünk legyen indokolva.

Ha Bianka kendőjelenete s az ezzel egybefüggő vallatás kimarad: a műnek életere van elvágva.

Othello nem könnyelmű ifjoncz. Azt mondja, hogy inkább kecskévé lenne, semmint nejét pusztá szavak után elítélné. Azért bizonyoságot sürget szüntelenül. Csak akkor határozza tette magát, miután Jago kézzelfogható bizonyoságot állított elő a kendővel és Cassio vallomásaival. Ez azon lélektani pillanat, hol a kétség tudásba megy át s a gyanu meggyőződéssé változik. E meggyőződés mtntegy megszentelni látszik Othello határozatát; mert azt mondja később: hogy ő nem gyilkol, hanem Istennek áldozik. Ellenben ha bizonyosság nincs: ugy Othello véghatározata nincs indokolva; a gyilkolási ténynek nincs látható alapja; hiányzik a főcselekvény tragikai kényszerűsége, s így a művészeti legmélyebb érdek.

Az előadás ez alkalommal mindenben az itt megfordult angol színészek sugókönyve szerint rendeztetett.

Meg kell jegyeznünk, hogy az angolok említett sugókönyve vándor színészcsoport számára van szerkesztve; vidéki és táncsteremi színpadok állapotához alkalmazva, az eredeti műszöveg lényeges átváltoztatásával s tömérdek kihagyásokkal. Ugyanis tudjuk, hogy vidéken a művészeti elvek és kívánatok kénytelenek engedni a segédeszközökbeni szegénység vastörvényének, hol nem az van irva: mint kellene lenni, hanem miként lehet. Ott az a feladat, hogy nagyszerű művet miként lehetesen előadni csekély személyzettel, diszlet, butor és kellékek nélkül. Azért valamint az édes magunkéinak elnézzük, hogyha Bátor Mária-t czimszerep nélkül adják, vagy levélben léptetik föl; s valamint Racheltől nem követeltük, hogy a Théâtre Français egész személyzetét és diszlettárát magával hozta legyen: szintugy elnéztük az angoloknak, hogy Othelloban és Macbethben egy színész két három szerepet játszott, sőt türtük azt is, hogy saját nemzeti költőjük mesterműveit olly szörnyen megcsonkították; türtük pedig részint azon lehetőség tekintetéből, hogy Aldridget láthassuk, részint azért, mert hiszen ők is vándorszínészek voltak. Mi azonban szerencsések vagyunk itthon lehetni a Nemzet színházában, és — Istennek hála, — még nincs ok reá, hogy egy drámai mesterműből csupán csak egy szerepet lássunk teljes épségben.

Egyébiránt az angol vándorcsoport érezvén a kihagyott részek művészeti szükségét Othelloban: miugy igyekezett a dolgon segíteni, hogy azon részeket Jago szerepéhez toldozta, magánbeszédbe foglalva; míg nálunk ez alkalommal Rodrigo, Jago és Cassio szerepének nagy részét, Bianka szerepét a kendővel s a vallatási jelenet hiányát nem pótolta semmi.

Kik Lendvayt már előre elítélték azért, hogy Othelloban lép föl akkor, midőn még Aldridge bámulatából alig tértünk magunkhoz: azok nem csekély meglepetéssel győződhetek meg Lendvay játékából a felől, hogy az épen a legszerényebb elismerése volt a néger művész szellemi fensőségének. Vannak Othellok, Berlinben és másutt, kik a tiszteletnek efféle homagiuma helyett inkább elég vakmerészek voltak és lesznek a négerrel versenytérre lépni ama homéri hős példájára, ki keble istennőjében, a kékszemű Athenében bizva, magával a hadistennel is csatára szállt; és csakugyan meg is sebzé Mars urat úgy, hogy ez akkorát ordított, mint tizezer ember. L. nem bizonyítható vala be világosabban azt, hogy erejét tul nem becsüli, mint azzal, hogy eddigi Othelloitól eltérve, teljesen Aldridge modorában játszott. Arcz, alak, járáskeelés, állás, mozgás, hanglejtés, jelmez, annyira utánozva voltak idő és hely szerint, hogy ha Lendvay Bartha hangjával bir még a magán kívül: a vidéki közönség, melly ez alkalommal a nézők egy részét tevé, — tökéletes Aldridget láthat vala benne magyar kiadásban. Azonban Aldridge Othellojának jelmeze szintolly kevéssé látszik előttünk helyesnek, mint angolzsídó körszakála. E félmeztelen jelmez sem görög, sem római, sem török, sem olasz, sem mór: hanem mindezek egyvelege. Ha Othello mint magányos egyén, mint független polgár lakott volna Velenczében: ugy néger nemzeti jelmezét megtarthatá vala vagy öltözhetik, mint neki tetszik. De miután Othello a velencei köztársaság egyik fő tisztviselője: nem tehetni föl a „nemes mór“ felől, hogy azon állam viseletéhez ne alkalmazta volna magát, mellynek ő „mindenben mindene“, mint Ludovico jegyzi meg róla.

Elvileg mit tart a műtudomány a másolatok művészeti becséről: az több helyen

érintve volt már e lapokban is. Annyi bizonyos, hogy e másolat teljesen sikerült, s azt a közönség nagy része a lehető legjobb oldalról látszott felfogni s méltányolni.

Mi az ítézetet illeti: reá nézve e műcselekvény mellőzhetlen alkalom, hogy egy régi tárgyát a műtudományak új oldalról vegye szemlére.

A műszemléstnek ugyanis, e másolat különösen azért nevezetes, mert eredetije egy, mi ránk nézve szerfelett idegen faj, angolnéger színész.

Történetből épen a minap volt e lapokban említve, hogy „színművészet, nemzetiség nélkül, nem gondolható,” mi azt akarta jelenteni, hogy a színészet, minden testvérei között, a leghonibb természetű művészet; vagy magyarán szólva: leginkább az anyjára ütött. Távolról az is érintve volt, hogy a színészet e honisága nem zárja ki azon képességet, miszerint nyelve ne válhatnék egyetemessé, s az egész világ által érthetővé; de hozzá gondoltuk: hogy ez csak a művészet legmagasabb tájain, és csak a nemzeti határokon belül lehetséges.

Miután a fatum úgy hozta, hogy e tárggyal ismét találkozunk: úgy látszik nem fog ártani, ha fáradságot veszünk, kissé tovább fogni az imént érintett eszmék szálait.

Színészetben két elem egysége teszi az élet elvét: a különös és az általános; vagy: az egyéni, és az emberi.

Az emberben szinte két elem olvad össze: a test és lélek; ezek egységében áll az élet. A bölcsészet szeme tisztán meg tudja különböztetni egymástól e két elemet; azonban, ha magok a bölcsék megkísértenék e kettőt egymástól a valóságban is elválasztani: bizonyára egy kissé megölnék az embert.

Igy áll a dolog a színművészetrel is.

„Színház“ azt teszi: népfaj, nemzet.

„Nemzet“ pedig azt teszi: egyéniség, melly egyedül áll a természetben; mellynek egy Énje van, melly nem hasonlít senkiéhez a világon.

A nemzet egyénisége, részint nyelvének eredeti testalkatában fejezi ki magát, melly hű képmása gondolatának; részint érzelmeinek külső képében, azaz: állapota hangos közlésének határozott formáiban.

Miként eszméinknek saját alkotásu nevei vannak, úgy érzelmeinknek is egészen saját hangja van, melly népcsaládunk minden tagjával közös. E gondolatképek és érzelmformák mintegy határozott alakhoz kötik az emberi lelket, hogy ekkép tárgyul szolgálhasson az érzékeknek; — e formák velünk születnek, természetünkbe oltvák, s rajtok csak évezredek változtathatnak. Így van ezzel az angol, német, francia, török, szláv és néger. S minél nagyobb távolság van két nemzet között, műveltségi állapot és irány, s társalmi állapot és irány tekintetében: annál nagyobb lesz a különbség, kifejezéseik egyéni formái között is.

Példa kedvéért: a francia beszéd hangjárását hasonlitsuk össze a horvátéval, egy emphaticus tartalmu mondatban. Meg fogjuk látni, mikép oly különbözőleg alakuland ugyan az on érzelem, a két faj hanglejtésében, hogy ha e kétféle kifejezést hangjegyekre vesszük: dallamaik inkább széthangzani fognak, mint összhangzani.

Ha már most a mi színeszetünkben az eszmének közlönye magyar szó: úgy az érzelemnek hangalakja sem lehet más mint magyar. Ezen hangalakokból kell tehát kitelni színészetünkben mindazon emberi változatoknak, mel-

lyeket valaha műteremtő szellemek nekünk színészeknek műanyagul alkottak, és még ezután alkotni fognak.

Azért, akármely nemzetbeli egyéniséget kelljen a magyar színésznek ábrázolnia: nem akarhat eredetibb vagy újabb alakot előállítani, mint fajtermészetünknek egy egészen új vegyületű alakját; az az: hatalmán kívül áll, akár újabb, akár egyetemesb tulajdonokkal bíró emberalakot teremteni, mint olyat, mellynek érzelemhangjai szintugy vérünkéből valók, mint a nyelv, mellyen beszél. Itt volt és itt van netovábbja minden színművészi eredetiségnek. A tér, melly e vonalon belül van: mérhetlen; s a színművész, ki „fajtermészetünknek egy új vegyületű emberalakját“ képes előállítani minden szerepében: az meg lehet nyugodva, mert e szűknek látszó honi tér bizonyosan meg fogja számára teremteni a halhatatlanság babériját. Ki e tér vonalain tulszárnyalni vágyik: az nem egyebet akar, mint fajtermészetéből kivetkezni, a mi képtelenség; de ha még is teszi: a melly pillanatban természeti eleméből, azaz honi legébből kilépett s hangjárása ellenkezésbe jött nyelvével, mellyet beszél: művészete azonnal elvesztette értelmét saját fajkonai előtt, a nélkül, hogy azért az idegen előtt érthetővé válhatott volna.

Például: fordítottassuk angolra M o k á n y t (Kisfaludy „Csalódások“-jából), P e t u r t, vagy a P e l e s k e i n o t a r i u s t. Adjuk e szerepeket A l d r i d g e - n a k vagy akár egy új G a r r i c k n a k. Kísértse meg ez előttünk is, otthon is, e szerepekben utánozni B a r t h á t, S z e n t p é t e r y t és M e g y e r i t; igyekezzék minden kifejezéseinek magyar alakot, szint és zamatot adni s eredetijéhez az utolsó vonásig hasonlítani minden tekintetben: meglátandjuk, hogy ezen alakokban épen olly kevéssé fog sajátjára ismerni a magyar, mint az angol vagy néger közönség. A bohózat hatása boszontóba fogna átbillenni, a tragikai pedig a bohózatiba.

Összevonva tehát a mondottakat: nemzeti egyéniségünk mélyébe kell szövellenni mindannak, mi játékunkban úgy akar megjelenni, mint új, nagy, idegenszerű, szokatlan, rendkívüli és csodálatos; vagy mint általános, egyetemes, emberileg az egész világgal közös. Mindez meg jelenhetik művészetünk magasabb tájain, de csupán közvetőleg; másképp nincs benne mód; mert hiszen épen a nemzeti nyelv és ennek lélektani alakjai képezik azon természetes hidat, mellyen át a nagy, szép és dicső a világ minden részéből hozzánk eljutni képes.

Ezzel szintugy ki van jelölve a színészetnek természeti határa, mint az állat és növényéleté a levegőégnek körvonalával, az uszóké a vizek színvonalával. Maradjunk művészetünk életelemében, hol Roscius, Garrick és Seydelman éltek. Vannak itt olly csodálatos szépségű vidékek, minőkről nem is álmodunk. Belátjuk innen az egész mindenséget. Belátjuk a napot, holdat és csillagokat; tudunk felőlük mindent, a mit lehet. Ne akarjunk oda menni! . . .

Desdemonát Komlossy Ida játszotta. Desdemona egyike azon hölgyalakoknak, mellyeket a lángszellemű költő fenragyogó erények és tökélyek tragikai dicsőkörével sugárzá körül, azért, hogy mellettök a szenvedélyben képezett bűn annál feketébb s rémesebb legyen.

E végett Shakespeare Othellojában úgy állítá össze műve elemeit: hogy egy ifju fényes angyal szerelmének tárgya: koros néger legyen; hogy e hölgy a mórért sok nemes ajánlatot, hazát, rokonokat s barátokat megvetett legyen, hogy szerelmének feláldozta legyen ősz atyját, kit a bűbánat sírba visz; s végre, hogy e nő, — kit a féltés fekete szörnye megfojt: — ártatlan, hű s a női tökélyek eszményképe volt legyen.

Imez erkölcsi viszonyok képezik Desdemona tragikai discsörét; ezek teszik az esemény gyászát olly mérhetlenné, hogy az reánk az emberiség összes fájdmának súlyával nehezül.

Komlossy Ida azon Desdemona volt, kit a költő maga így jellemez:

„Jótevény ő, mint áldásnak elemei (Jago)... felül van minden leiráson (Cassio) ... olly őszinte, olly hű s angyali kedélyü teremtés, ki véteknék tartja, ha többet nem tehet, mint a mit tőle kérnek (Jago) ... Annyira szeretem férjemet (ugymond ő maga), hogy szigoru boszuja s fenyegetése kellemmel s bájjal bír számomra.

Nincs ítész, ki Desdemona jellemét átlátszóbbá tehetné előttünk, mint e néhány szóval a költő maga tevő. Így találjuk meg a kulcsot Shakespeare minden jelleméhez, ha nem másutt keressük azt, mint a mesternél magánál.

Komlossy Ida egyszerü játékán azon eszmélet látszott végig vonulni, hogy a természetnek ama légtisztasági hangjai, mellyeken Shakespearei érzelmek beszélnek, legparányibb mértékét sem türik meg magokon azon pathosznak, mellyhez bennünket a rossz drámák szoktattak.

Mikor Macbeth a boszorkányok alvilági barlangjába lép, azt kérdezi tőlök: „mit műveltek?“

Azok azt felelik: „név nélkül valót...“

E három szóban az alvilág minden rémei és csodái előttünk állanak; érezzük mindazt, a mi természetfeletti, a mi megfoghatatlan, a mi ördögi, a nélkül, hogy szükség volna ezekről egy betűvel is többet hallanunk.

E példában a legmesteribb műtani lecke foglaltatik számunkra.

A melly színész többet akar kifejezni hanggal, mint lehet és szükség: kevesebbet fejez ki, mint a szó maga.

Ha Shakespeare embereinek érzelmeiben az igazság legegyszerűbb szavait pathoszzal mondjuk (mindig hamis pathoszt értünk): a hang a szót kézzelfoghatólag meghazudtolja.

Hajdan a színész nő növendékét így tanította szavalni: „e szót: szeretlek, érzéssel kell mondani...“ (Mintha már a szóban az érzelem jelen nem volna!) „Ne olly hidegen! ... még több érzéssel, így: szeeeeeretek!...“ És ezzel beleoltotta növendékébe a pathosz mérgét, kiirthatatlanul.

Minél több „érzést“ (pathoszt) akar a színész adni e szavaknak: szeretem, szeretek, szeretlek, annál nagyobb kétséget támaszt érzelme valósága vagy őszintesége iránt; e lélektani hazugság aztán egész szerepén végig vonul. Valóságos művészi erényt gyakorol azért a színész, kit — különösen az érzelmek csendesebb tájain, — az egyszerűség nemes utjáról holmi olcsónemű hatás dicsvágya el nem tántorit.

Desdemona hatyudala e műben a költői szépségek legmagasbika. Vajha ezt a művész ne tartózkodnék lágy énekhangon valóban eldallani, mint ezt hajdanában Rettich nő tevő. Különbönb lélektani tekintetben úgy volt a jelenet adva, mint kell. Keresettség és mesteri törekvések látszata nélkül; szaggatottság helyett: a kedélynek mélabús gyermekes csapongásával, melly öntudatlanul hintáz a kebel mély örvényei fölött, mint a rétnék virányain hullámzó esti fuvalom. EGRESSY GÁBOR.

TARKA KÉPEK.

A CAPTIOSUS KÉRDÉS.

Körutat tett az esperes, kire az volt a cadentia, hogy a kákán is csomót keres és szörnyen examinálta a jámbor papokat, a kik útjába estek. Nem levén egyéb dolga, mint azon törni a fejét hogy kit hogy akaszthasson meg? mindig tele volt captiosus kérdésekkel, mik annyiban különböztek a találás meséktől, hogy a megfejtésüket maga sem tudta.

Egyikbe azzal kötött bele: hogy mondja meg neki, milyen fa volt az a Sittim fa, a miből Noé a bárkáját készítette? Másikba azért kapczászkodott, hogy édes volt-e, vagy sós az a manna, a mit a zsidók a pusztában ettek? Majd meg az volt a baja, hogy Ábrahám idejében kinek a képe volt a zsidók pénzeire verve? Volt, a kitől azt akarta megtudni, hogy mi történt volna, ha Ádám csak Évát engedte volna enni abból az almából és maga nem részesült volna benne? S több efféle.

Egyszer betér a Csegei paphoz, s elfogva a jó embert, illy fúrfangos kérdést intéz hozzá.

— Hát, tisztelendő uram, mondja csak: mivel keresztelne, ha víz nem volna?

A mi papunk megfogta az esperes kezét s odavezette az ablakhoz.

A Tisza akkor épen úgy ki volt áradva, hogy az egész környék tenger viz alatt feküdt s a ludak úszkáltak a paplak sövénye előtt.

— Nézze kegyelmed, nagy tiszteletű uram, monda a pap, — vizünk van hála Istennek elég.

— Igen, de ha nem volna?

— Bizony jó volna, ha nem volna; de mikor ott is van, a hol nem kellene.

— Igen, igen! De hát tegyük fel, ha épen nem volna?

— De nem tehetjük fel, mert itt a kapum előtt folyik a Tisza.

— És hát ha a Tisza nem volna?

— Akkor meritenénk a kútból.

— Ugyan értsen meg kegyelmed: — ha az egész világon nem volna semmi viz, mivel keresztelné kegyed a szülötteket?

— Megkeresztelném őket borral.

— És hátha bor sem volna?...

A pap szemébe nézett az esperesnek.

— De uram, ha bor nem volna, nem is lennék én akkor csegei pap!

△ Mennyit ér egy ember? Európában épen annyit, a mennyi pénze van. Amerikában pedig szinte annyit s azon felül még 10,000 dollárt. Connecticut állam törvényhozása elhatározta, hogy a vasuti szerencsétlenség által elvesztett minden emberéért a társulat tizezer dollár kárpótlást fizetend rokonainak.

△ Tamás bátyát egy europai nagy városból kiutasították. A kitiltás valószínűleg tévedésen alapult. Talán nem tudták, hogy Tamás bátya — keresztyén rabszolga.

BUDAPESTI HIREK.

** Lapunk főmunkatársa, Jókai Mór e napokban nejével együtt Kolozsvárról visszaérkezett, miután a székelyföld legregényesebb részeit beutazta. Kolozsvárott az irodalompartoló közönségtől egy szép ezüst tollal tiszteltetett meg, mely egy ünnepélyes lakománál adatott át neki, általában egész Erdélyben mindenütt a legszivesebb fogadtatásban részesült, mely csak újabb ösztönül szolgáland ránézve a magyar irodalom teréni működését tökéletesbitni; Erdély tájainak szépségei s lakóinak ősmagyar tiszta jelleme új sugárokat kölcsönözvén költészetének.

** Uj irodalmi kincs! Volt Erdélynek egy nagytudományu férfia, Debreczeni Márton, kit több, mint harmincz év óta úgy ismerének országszerte, mint Erdély érczbányáinak, miknek igazgatója volt, legalaposabb kezelőjét. Ez évben meghalózott a nagyabecsült hazafi s ime csak holta után jött napfényre, hogy azon bánnyát, mely a legnemesebb érczet, a költészetet termi, egész életén át rejtve tartá. Egy hősköltemény találtatott hátrahagyott iratai között: „a kiovi csata,“ melyet ő még 1818-ban írt, tehát még a magyar irodalom új gyermekkorában. A mintegy ötven ívre terjedő kézirat csak a mult hetekben jutott gróf Mikó Imre ő excellentiája kezébe, ki azt sajátkezűleg letisztázva, megmutatta több erdélyi irodalmi capacitások jelenlétében Jókainak. Jókai akként nyilatkozik e mű felől, hogy az mind költői szépségekkel annyira túlgazdag, mind nyelv tekintetében olly tökéletes, hogy irodalmunk bármely kifejlődési fokán a legelső remekek között foglalhat helyet; csupán annak elgondolása szomorító, hogy a kiben illy gazdag költői ér, illy merész és ragyogó phantasia rejlett, kora fiatalságától késő vénségeig rejtve tudott lenni, s csak akkor engedé megismerni magát, midőn már halva fekszik. Ez egyetlen mű elég leendő arra, hogy őt halhatatlanná tegye. A nemes buzgalmú gróf ígérését birják lapjaink, miszerint e remek műből közlendő mutatóványokkal fog bennünket rövid időn szerencsésíteni.

** Szamosújvárott e napokban a sánczkertben ásás alkalmával egy kőkoporsót találtak, mellyben két egymáshoz lánczolt csontváz maradványai voltak zárva. Mint gyanítják, ezek tán a szerencsétlen Báthori Boldizsár fejedelmi utód és Kovacsóczy cancellár megölt tetemei lehettek.

** Chinai család. Mióta Berczenzei felfedezte, hogy a magyar nyelv nem egyéb, mint a mandzsu visszafelé olvasva, azóta semmi sem meglepő ránk nézve, a mi chinai; mert hisz azt csak megfordítva kell olvasni, és magyar lesz. A mit az itt tanyázó chinai salonban mutogatnak, azt mi már mind láttuk, csak hogy a mi náluk láb, az mi nálunk korsófenék, a mivel ők esznek, azzal nálunk hálókat kötnek, a mi nekik kalap, az nekünk spárgatakaró, a mit ők vánkosnak neveznek, azt mi köszönjük alásson, azzal itt a hetes vásznat szokás püfölni, a mi ott guitare, az itt kulacs, mellynek nyele van, s a mi nekik zene, attól kövé válnak a háztetőn a verebek, s a millyen képeket ők mutogatnak, azoknál akár hányat láttunk mi szebbet divatlapjaink közkedvességet nyert faképei között. A mi azonban kézműveiket illeti, mik a legaprólékosabb figyelemmel vannak fonva, szöve, összerakva, kikaparva, az nagyszerű fogalmakat ad azon nép türelmi képességéről, melly esztendőig el tud dolgozni egy

kokusz dión; és fájdalommal kell felsohajtanunk, ha elgondoljuk, hogy e türelmes nép mennyire felfordult állapotban van jelenleg: ki tudja Chung Atai úr nem az utolsó chinai-e, kit a világ látott? s ha vissza akar térni ő s honába, nem olvassa-e azt a világtérképen: „nincs többé China!”

** Az asztaltánczot most a plafond tetején sétálás kezdi felváltani. Párizsban egy fiatal ember a stuckaturo n sétál, fejfelé aláfelé, mint a légy. Megbomlik a világ tisztessége!

** Chambord gróf ő fenségéről hírlik, miszerint Magyarországon szándékozik jószágot vásárolni, s a gödöllői uradalmat említi.

** Irodalmi ügyek. Megjelent Kolozsvárott a vállalkozó Tilsch kereskedésében: Erdély földje ritkaságai, Kőváry Lászlótól, mely mű még egy részről igen érezhető hiányt pótol irodalmunkban, másfelől czéljának a legjobban megfelel, csak akkor lehet hazai irodalmunk tökéletes, ha egyszer saját hazánkat megismertük. E tekintetben Kővárynak Erdélyre és Vahotnak Magyarhonra nézve legnagyobb érdemei vannak. Megjelentek Müller Gyula könyvkereskedésében Zengő bokor cím alatt Tóth Endre költeményei, a költő arcképével. Szerzőjük sokkal többet forog a közönség szemei előtt, minthogy műveinek ajánlása felesleges ne lenne. A Vas Gereben által szerkesztett Falusi estének első füzeté eddigé 5000 előfizetőt számlál, a mint a mű tartalma a szerkesztőnek, úgy annak szép kiállítása a kiadó Heckenastnak méltán becsületére válik. — Jókai Mór jövő július elejével egy nagy társadalmi regényt kezd meg a Pesti Napló tárczájában: „Egy magyar Nábó b” cím alatt, melyet Emich Gusztáv 1000 pengőért tett sajátjává. — Eszther című regény szerzőjétől ismét egy mű van sajtó alatt: „A nagy szebeni Királybiró” cím alatt.

** Vidéki szinügy. Kolozsvárott e hó 11-kén fog először adatni a Próféta dalmű, melynek pompás kiállítására a buzgó szinigazgató Kacziniczky közel ötezer pengő forintot áldozott. Jelenleg gróf Mikó Imre úr ő excellentiája hazafias törekvései nyomán okunk van reményleni, miszerint erdélyi testvéreink a pesti színház szerkezetéhez hasonlólag biztos alapítványt gyűjtendnek a kolozsvári nemzetiszínház számára, mely százezer forintnyi tőkéből álland. A nemzeti művészet hálája kísérje a nemes gróf és részvevő ügyfelei fáradozásait. — A kolozsvári szintársulat nyárra Brassóba fog átrándulni, kivüle még Dézsi és Bács társaságai terjesztik a művészet ígét Erdélyben. Váradon jelenleg Havi és Gócs társaságuk örvend a közönség pártoltatásának, Szolnokon Kétszeri társasága játszik. — A kolozsvári szintársulathoz egy karmester s két tenor kardalnok kerestetik, kik bérmentes levelekben értekezhetnek az igazgatóval.

** Lapunk mai számával küldjük szét legújabb párisi divatké pünket.

FELELŐS SZERKESZTŐ
TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1853.
EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

☞ Rendkívüli hírű munka, és olcsó! ☜

Kilián György. egyetemi könyvtárosnál Pesten, a váczi-utczában
Parkfriederházban megjelent és minden könyvtárosnál kapható :

TAMÁS BÁTYA

KUNYHÓJA;

vagy :

Néger élet a rabszolga-tartó amerikai államokban,
Beecher Stowe Henriette

után, angolból

Irin yi József.

Négy kötet ára 2 forint 20 krajczár pengő pénzben.

Az újabb kor leghíresebb műve ezen könyv. Amerikában és Európában mindenütt ropant és hirtelen tetszést vívott ki magának. — Szerzőjének egyszerű, de emelkedett lelke, mely a kedélyes előadásban oly tisztán tükrözi magát, a munka nemes, keresztényi jelleme, tárgyának újdonsága, különös érdekessége, alkalmatossága, hogy az ember szinte csodálja, mikép is történhetett, hogy ezen tárgy régen ki nem zsákmányoltatott a világ-irodalomban, minden olvasót mélyen megrázza. — A szenvedések és igaztalanságok rajzát, mellyeknek a szegény négernek ki vannak téve, semmi jószívű ember sem olvashatja dobogó kebel nélkül. Különös hatással fog ezen könyv lenni mind arra, ki az anyai érzés, szeretet, általában a nemes érzelmek, indulatok iránt fogékonysággal bír. Látszik, hogy szerző valóban szívből folyt érzéssel írt. — Nagy érdekekkel bír ezen könyv továbbá, mivel a négerélet leírását, az amerikai viszonyok ismertetését foglalja magában. A lelkiismeret hangja ez, előmozdítani a szegény rabszolgák felszabadítását.

„Nagy tettek korát éljük,“ mondja ezen könyv egyik személye, St. Clare. „Hősiség és önzetlenség mutatkoznak a világban itt-ott. A magyar nemesek milliókat szabadítottak fel, ropant pénzáldozattal; és talán köztünk is akadnak nemes szelleműek, kik a becsületet és igazságot nem fogják dollárokkal vetni mérlegbe.“

A *Boston Register*, amerikai lap, így szól e műről: „Üdvözljük e könyvet, mint egyik leghatalmasabb eszközt, mellyet az emberi ész, a hazánkra nehezdedett iszonyú átok megszüntetésére, előidézett.

Orin Fowler, Massachusetts állam egyik képviselője, ezen könyv megjelentekor így szólott róla az egyesületi képviselő házban: „Egy új-angliai nő Tamás bátya kunyhója cím alatt bizonyos történetet ad elő, mely könyv az előadás ereje és jellem-festés szempontjából páratlan, és hol az emberi szívben a szabadság szelleme dobog, mindenütt fogják azt olvasni,“

A *Morning Star* pedig így szólott: „Olvasó, vegye meg Tamás bátya kunyhóját. Menjen érte, küldjön érte postán, — küldjön érte bármikép, a mint tud, — csakhogy megszerezze. Semmi esetre se válják meg e világtól, mielőtt, korunk ezen történetét nem olvasta.“

Postán megrendelhetni 2 ft 36 kr. pp. bérmentett megküldésével.

Pesten, 1853. Emich Gusztáv könyvnyomdája.

tezésében
ható:

A

ban,

denült rop-
elke, mely
me, tárgya-
ja, mikép is
minden ol-
egény nége-
nős hatással
szelmek, in-
irt. — Nagy
k ismerteté-
k felszaba-

,Hősiség és
lak fel, rop-
tet és igaz-

e könyvet,
szonyú átok

lentekor így
kuny hó-
estés szem-
fogják azt

ya kuny-
— csakhogy
életét nem

DELIBAB

A mai laphoz mellékeltek egy előfizetési főszo-
lítás az Ujmagyar Mu-
zeum 1853-ki folyamára.

9